

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

ALEN OSTANEK

KAMPANJA ARMADNE SKUPINE SEVER - 1941

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

ALEN OSTANEK

MENTOR: DOC. DR. VLADIMIR PREBILIČ

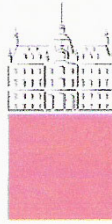
KAMPANJA ARMADNE SKUPINE SEVER - 1941

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2007

*Hvala staršema za podporo in vzpodbudo pri študiju,
prijateljem za pomoč in podporo med dolgim in napornim študijem,
ter mentorju za pomoč in potrpežljivost pri izdelavi diplomske naloge.*

Alen Ostanek

IZJAVA O AVTORSTVU diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a ALEN OSTANEK, z vpisno številko 21014372,
rojen/-a 26.05.1978 v kraju TRBOVLJE, sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

KAMPANJA ARMAĐNE SKUPINE SEVER - 1941

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo diplomskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 13.02.2007

Podpis avtorja/-ice: Alen Ostank

Kampanja Armadne skupine Sever – 1941

Poleti leta 1941 se je začela ena izmed najkrutejših in največjih vojn, kar jih pozna zgodovina. Spopad dveh totalitarnih režimov je terjal desetine milijonov žrtev med vojaki in civilnim prebivalstvom, ter uničenje, ki je povzročilo pomanjkanje še globoko v povojna leta. Idejo za to kampanjo je Hitler dobil že med Prvo svetovno vojno in te misli je zapisal v svoji knjigi Mein Kampf. Njegovo idejo so vojaški poveljniki na začetku zavračali kot neizvedljivo, neumno, celo noro. Vendar je nemško vojaško poveljstvo neglede na te zadržke do leta 1941 pripravilo načrte, ki so celotno kampanjo naredili izvedljivo. Vendar so bili ti načrti narejeni na nepopolnih podatkih, zgrešenih analizah in preveč optimističnih ciljih. Že pred začetkom so se pojavili dvomi o sami logistični izvedljivosti celotne kampanje, vendar nihče ni upal odkrito nasprotovati Hitlerju. Po napadu na Sovjetsko zvezo so se pokazali prvi problemi z oskrbo, katerim je sledil še boj med samimi poveljniki kampanje. Ko sta se obe oboroženi sili srečali na bojnem polju je sprva prevladovala nemška izkušnost in dobra organizacija povezana z dobrim poveljevanjem na taktični in operativni ravni. Vendar so sovjetska prostranstva, drugačna kultura in številčnost sovjetskih sil kmalu povzročili zastoj napredovanja nemške vojske, ki se je pri Armadni skupini Sever končal pred samim Leningradom. Sledilo je 900-dnevno obleganje, ki je mesto pripeljalo na rob preživetja, vendar je prebivalstvo kljub stiski delovalo in sodelovalo pri obrambi, ter prispevalo svoj delež k zmagi nad nemškimi silami.

Ključne besede:

Leningrad, vojna, Hitler, Stalin, logistika

Campaign of the Army Group North – 1941

The summer of 1941 saw the beginning of one of the biggest and cruelest wars known to history. This clash of two totalitarian regimes cost tens of millions of lives, both military and civilian and destruction whose consequences could be felt long after the end of the war. The idea for this campaign came to Hitler during the First World War and he wrote it down in his book Mein Kampf. In the beginning of his reign the military commanders rejected his idea as not feasible, dumb or even crazy. Yet regardless of this, the German military command drafted plans in 1941, that made this campaign feasible. However these plans were drafted from incomplete information, erroneous analysis and too optimistic objectives. Even before the campaign started the first doubts about logistical feasibility of the campaign surfaced, yet no one dared to openly oppose Hitler. After the attack on Soviet Union started, the first logistical problems surfaced followed by a struggle between different campaign commanders. When both armed forces met on the battlefield the experience and splendid German organization, aided by good commanding on tactical and operational level gave the Germans the upper hand. Yet the vastness of the soviet steppes, different culture and masses of Red army soldiers started to slow down the German advance, and in case of the Army Group North, its halt in face of Leningrad. What followed was a 900 day siege that pushed the city to the brink of extinction, but the citizens worked and helped with the defenses of the city, thus contributing its share to the ultimate defeat of the German forces.

Keywords:

Leningrad, War, Hitler, Stalin, Logistics

Kazalo

1. Uvod	7
2. Metodološko-hipotetični okvir	9
2.1 Cilji in namen naloge	9
2.2 Hipotezi	9
<i>Hipoteza 1:</i>	9
<i>Hipoteza 2:</i>	9
2.3 Uporabljena metodologija	9
2.4 Temeljni pojmi	10
3. Kampanja Armadne skupine Sever	17
3.1 Nemško-sovjetski odnosi pred drugo svetovno vojno	17
3.2 Potek priprav na kampanjo Barbarossa	19
3.3 Logistika kampanje Barbarossa	20
<i>Organizacija in poveljevanje v nemški logistiki</i>	21
<i>Težave in rešitve</i>	24
3.4 Načrti	26
3.5 Poveljniki in enote	30
3.5.1 <i>Poveljniki</i>	30
3.5.2 <i>Enote</i>	32
3.5.3 <i>Primerjava nemških in sovjetskih enot</i>	36
3.5.4 <i>Primerjava nemških in sovjetskih oborožitvenih sistemov</i>	40
3.6 Potek kampanje Armadne skupine Sever	46
3.6.1 <i>Obmejne bitke, baltske države, vstop v Rusijo</i>	46
3.6.2 <i>Kriza nemškega poveljstva</i>	53
3.6.3 <i>Prodor proti Leningradu in obkolitev mesta</i>	55
4.1 Verifikacija hipotez	62
Hipoteza 1	62
Hipoteza 2	64
4.2 Zaključek	67
6. Priloge	69
Zemljevidi	69
<i>Priloga A: Zemljevid - Obmejne bitke</i>	69
<i>Priloga B: Zemljevid - Operacija "Platinfuchs"</i>	70
<i>Priloga C: Zemljevid - Operacija "Polarfuchs"</i>	71
<i>Priloga D: Zemljevid - Karelja</i>	72
<i>Priloga E: Zemljevid - Tihvin in Volhov</i>	73
<i>Priloga F: Zemljevid - Finska</i>	74
<i>Priloga G: Zemljevid - Napredovanje Armadne skupine Sever</i>	75
7. Bibliografija	76
Knjige	76
Članki	77
Internetni viri	77
Televizija	78

Kazalo organigramov in tabel

Organigram 3.3.1: Organizacija in poveljevanje logističnim uradom in oddelkom v nemških oboroženih silah	23
Organigram 3.5.1.1: Poveljstvo Armadne skupine sever.....	30
Organigram 3.5.2.1: Poveljniki in enote 16. pehotne armade.....	33
Organigram 3.5.2.2: Poveljniki in enote 18. armade	34
Organigram 3.5.2.3: Poveljniki in enote 4. oklepne skupine	35
Tabela 3.5.3.1: Primerjava nemške in sovjetske pehotne divizije	38
Tabela 3.5.3.2: Številčno stanje nemške in sovjetske vojske udeleženi v začetnih operacijah Barbarosse	39
Tabela 3.5.4.1: Primerjava pehotne oborožitve nemškega in sovjetskega vojaka	41
Tabela 3.5.4.2: Primerjava nemških in sovjetskih tankov v letu 1941.....	44
Zemljevid 3.6.1.1: Obmejne bitke.....	47

1. Uvod

Sredi leta 1941, se je v Evropi začela odvijati kampanja, ki je soočila dva totalitarna režima, ki sta vsak v svoji državi že takrat zahtevala milijone žrtev. Hitlerjeva Nemčija in Stalinova Sovjetska zveza sta bili ideološki sovražnici, ki sta svojo nadmoč hoteli dokazati na bojnem polju.

Kampanja Barbarossa je bila Hitlerjeva zamisel, ki jo je načrtoval in izvedel nemški vojaški stroj. V tistem trenutku edina vojaška sila v kontinentalni Evropi, ki je bila izurjena, opremljena in dobro vodena, da bi ji uspelo osvojiti Sovjetsko zvezo. Prvotni načrti so bili večkrat spremenjeni, dopolnjeni in popravljeni, dokler se vsi glavni akterji v nemškem političnem in vojaškem vrhu niso strinjali, oz. podredili Hitlerjevi volji. Iz tega je izvirala ena izmed razlogov za ponavljanje napak, ki so ovirala učinkovito izpeljavo operacij. Poleg nestrinjanja in odkritega nasprotovanja med poveljniki v glavnih vojaških štabih je bilo prisotno še podcenjevanje sovjetske Rdeče armade, ki izvira iz slabega vodenja in izvajanja bojevanja v finsko-sovjetski Zimski vojni, ter precenjevanja zmogljivosti in sposobnosti nemške vojske, ki je izjemno hitro osvojila Francijo.

Načrt napada na Sovjetsko zvezo je prvi oblikoval general Marcks, ki je predvideval dve armadni skupini (Severno in Južno), katerih cilja bi bila Leningrad in Odesa (Battlefield Leningrad, 2000). Ta načrt je bil pozneje popravljen, sestavljene so bile tri armadne skupine (Sever, Center in Jug), katerih cilj so bili Leningrad, Moskva in Stalingrad. Vendar je tudi za ta načrt von Rundstedt menil, "da je bedasta zamisel" (Battlefield Leningrad, 2000), ter predlagal, da se za leto 1941 načrti omejijo na osvojitve črte Odesa-Kijev-Orša-Ilmsko jezero-Leningrad. Na srečo Hitler tega svarila ni upošteval.

22. junija 1941 je nemška del nemške vojske, ki je bil določen za sodelovanje v kampanji Barbarossa, začel z napadom. Cilji Armadne skupine Sever so bili osvojitve baltskih dežel in Leningrada, uničenje Rdeče armade na bojišču Armadne skupine Sever, ter združitev s Finci na severnem delu bojišča. Nemška vojska je hitro napredovala, ter v dobrih treh mesecih dosegla in obkolila Leningrad. Pomembnost te smeri potrjuje podatek, da je na tej smeri delovalo od 15-20% vseh nemških sil v kampanji Barbarossa (Skulj, 2006: 1).

Od vseh treh glavnih smeri napredovanja nemške vojske, je bilo območje kampanje Armadne skupine Sever najmanjše, vendar je bila hkrati tudi ta armadna skupina najmanjša. Geografske in vremenske razmere na skrajnem severnem bojišču so zahtevale dodatne žrtve pri napredujoči nemški vojski, hkrati pa odprle nove možnosti vojskovanja sovjetskim branilcem. Neprekinjeno bojevanje, kronično pomanjkanje ljudi in materiala, ter nenehno manjšanje sil Armadne skupine Sever, s strani vrhovnega poveljstva, je imelo za posledico nezmožnost osvojitve Leningrada, čeprav je bila Armadna skupina edina, ki je dosegla večino svojih zastavljenih ciljev. Hkrati je tudi sovjetska stran bila deležna istega ravnanja s strani vrhovnega poveljnika, ki je svoje podrejene v Leningradu postavil na stranski tir. Takšne razmere so prispevale k poimenovanju te kampanje kot "neskončni boj malega človeka".

2. Metodološko-hipotetični okvir

2.1 Cilji in namen naloge

Namen te naloge je, da predstavim priprave na kampanjo, ter potek in dogodke v prvi fazi kampanje Armadne skupine Sever do obkolutve samega mesta Leningrada. Celoten potek kampanje Armadne skupine Sever bi lahko razdelili na tri faze. Prva faza – napredovanje nemške vojske in obkolitev Leningrada, druga faza – obleganje in izčrpavanje Leningrada, ter tretja faza – preboj in napredovanje Rdeče armade in uničenje Armadne skupine Sever oz. Kurland.

Prva faza je potekala od 22. junija, ko se je začela kampanja Barbarossa, do 25. septembra 1941, ko so nemške enote sklenile obroč okoli Leningrada. To obdobje sem izbral, ker je v tem obdobju armadna skupina bila na višku svoje moči.

2.2 Hipotezi

Hipoteza 1:

"Uspešno izvajanje vojaških operacij v kampanji Armadne skupine Sever je omejevala logistična oskrba."

Hipoteza 2:

"Različni cilji in pogledi vojaškega poveljstva kampanje so negativno vplivali na potek operacij."

2.3 Uporabljena metodologija

Diplomska naloga bo temeljila predvsem na analizi sekundarnih virov.

Uporabljene metode:

- z metodo analize vsebine virov bom orisal dogodke na bojišču Armadne skupine Sever;

- z deskriptivno metodo bom definiral temeljne pojme, ki so potrebni za razumevanje naloge.

Pri pregledovanju literature so se pojavile težave z viri sovjetskega oz. ruskega izvora, kajti medvojni viri so nedosegljivi ali celo neobstoječi, povojni viri pa so bili podvrženi državnim in avtorjevi samocenzuri, zato je težko dobiti objektivna poročila o dogodkih. Hkrati je v večini virov veliko subjektivnih, pristranskih mnenj vse strani pa se poslužujejo junaškega opisovanja bojevanja svoje ali prijateljske strani, kar mi je povzročalo težave pri vrednotenju poročil in podatkov.

2.4 Temeljni pojmi

Armadna skupina (nem. "**Heeresgruppe**") je začasno sestavljena enota na strateški ravni, katere namen je samostojno izvajanje nalog za uresničenje zadanih ciljev. Lahko se bojuje na svojem lastnem bojišču ali pa sodeluje z drugimi strateško-operativnimi enotami KoV, VL in VM. Izoblikuje se večinoma v vojni, ali pa se predvidi njeno izoblikovanje z vojnim načrtom, izjemoma je lahko izoblikovana tudi v miru. Za delovanje in izvajanje svojih nalog se formira znotraj te enote štab, ki je neposredno podrejen vrhovnemu poveljstvu (Vojna enciklopedija, 1974: 338). V sestavi Armadne skupine Sever so bile združene pehotne armade (nem. "Armeegruppe¹"), oklepne armade (nem. "Panzergruppe"), pomorska flota in letalska flota (nem. "Luftflotte").

V diplomski nalogi so kot armadna skupina mišljene tri nemške formacije, ki so imele ključne vloge pri napadu na Sovjetsko zvezo. To so bile Armadna skupina Sever, Center in Jug.

Boj je oblika bojevanja, ki jo izvaja operativno-taktična sestava ali združena taktična enota, navadno zaradi uresničitve cilja taktično-operativnega pomena. Boj je sestavljen iz vrste borb, ki so usklajene z vidika cilja, prostora in časa. Boj se lahko izvaja samostojno ali v okviru operacije, kar opredeljuje njegove glavne značilnosti. Pri boju gre običajno za skupek borb taktičnih enot, ki jih povezuje enotno poveljstvo in enotni cilj operacije. To pomeni, da je boj eno izmed najpomembnejših sredstev za uresničenje cilja operacije. Boj se izvaja na kopnem

¹ Armeegruppe in Heeresgruppe sta v angleščini enačeni z Army Group, vendar v nemški vojaški terminologiji ta dva izraza nista enaka, Armeegruppe je podrejena Heeresgruppe.

morju in v zraku, v območju fronte, na začasno okupiranem (zasedenem) ozemlju in v lastnem zaledju ter v vseh oblikah oboroženega boja (Lubi, 2002: 229).

Bitka je časovno in prostorsko omejen neprekinjen spopad večjih taktičnih enot, s ciljem uničenja oz. zajetja nasprotnikove enote. Izvaja se lahko na kopnem, zraku, morju ali pa kombinaciji teh prostorov.

V angleščini bitka (ang. "battle") pomeni spopad dveh večjih vojaških enot, ki imata nasprotujoči misiji, v katerem vsaka stran poizkuša nasprotniku vsiliti svojo voljo z uresničenjem svoje naloge in s preprečitvijo uresničitve nasprotnikove naloge (IMADE, 1993: 1171).

V kontekstu druge svetovne vojne je bitka pomenila boje z namenom uresničenja (zajetja, uničenja) taktičnih ali strateških ciljev določene operacije (Vojna enciklopedija, 1974: 503; Internet 2).

Operacija je najvišja in najbolj zapletena oblika bojevanja, ki na temelju enotne zamisli in načrta, na enotnem prostoru in v določenem časovnem obdobju združuje in usmerja borbe, boje in druge taktične postopke zaradi uresničitve strateškega ali operativnega cilja bojevanja. Operacije običajno izvajajo večje združene vojaške formacije (armade, skupine armad, fronte ipd.), v določenih razmerah (npr. v partizanskih in osvobodilnih vojnah, številčno šibkih vojskah ipd.) pa tudi manjše sile – skupine brigad ali divizij – ki s svojim delovanjem dosežejo cilje operativnega pomena (Lubi, 2002: 230).

Slovar tujk (Verbinc, 1997: 505) opredeljuje operacijo kot: "akcija večjih vojaški enot za dosego kakega smotra".

V SSKJ (SSKJ, 2002) je operacija opredeljena kot: "delovanje večjega števila oboroženih sil z namenom zavzeti večje ozemlje ali uničiti večje število nasprotnikovih sil".

Med drugo svetovno vojno je nemška vojaška znanost razumela operacijo, kot bojno delovanje enot velikost armade ali armadne skupine na določenem, omejenem bojišču (IMADE, 1993: 1172).

Kampanja je serija povezanih vojaških operacij, katerih namen je uresničenje strateških ali operativnih ciljev znotraj določenega časovnega in prostorskega okvirja (Internet 1).

IMADE opredeljuje kampanjo (ang. "**campaign**") kot, "fazo vojne, v kateri se odvijajo vojaške aktivnosti ali operacije, ki so časovno in prostorsko povezane, ter so namenjene uresničenju enotnega, določenega, strateškega cilja oz. rezultata vojne" (IMADE, 1993: 1171) V diplomski nalogi je pod izrazom kampanja mišljen skupek operacij, ki so potekale na operativnem območju Armadne skupine Sever, med drugo svetovno vojno.

Obkolitev (ang. "**encirclement**") je izraz za vojaški manever, s katerim se napadalec izmakne branilčevi prednji bojni črti, ter z manevriranjem obide en ali pa oba branilčeva boka, ter s tem sklene obroč okoli branilčeve enote. Obkolitev je lahko posledica dvojnega napada z boka (ang. "envelopment"), kjer se oba napadalčeva krila združita za branilcem (IMADE, 1993: 871).

Obkolitev je situacija, ko je vojaška enota ali cilj osamljen in obkrožen z nasprotnikovimi silami. To je izredno nevarna situacija za obkoljeno enoto, na strateški ravni, ker je ni mogoče oskrbovati ali okrepiti, in na taktični ravni, ker je podvržena napadom iz vseh strani. Hkrati se obkoljena enota ne more umakniti z bojišča, zato se je ne more rešiti, tako da sta njeni edini možnosti boj do zmage ali poraza, ali pa predaja.

Obkolitev pozna tri verzije, prva je posledica izvršitve napada po obeh bokih, s katerim obkolijo napredujočo ali pa stoječo enoto nasprotnikove vojske, izvaja jo mobilna sila (konjenica, tanki, ...). Druga je obkolitev po enem boku, ker je na drugem boku naravna ovira. Tretja oblika pa je obkolitev kot posledica preboja frontne črte in izrabo tega preboja z mobilnimi silami, ki se premaknejo v nasprotnikovo zaledje in napredujejo v eni ali več smereh. Popolna obkolitev je v teh primerih redka, vendar je sama grožnja z možnostjo obkolitve omeji možnosti delovanja nasprotnikove enote.

Tretja oblika je osnova "blitzkriega", ker je takšna operacija izredno zahtevna, se lahko doseže le, če ima napadalec boljšo tehnologijo, večje sile ali je boljše organiziran (Internet 3).

Nemški medvojni poveljniki so izvajali obkolitev z mobilnimi oz. oklepnimi silami, ki so izkoristile preboj frontne črte, se premaknile v nasprotnikovo zaledje in obkolile njegove točke odpora, ter tam počakale dokler pehota ni dokončno zaprla obroč okoli nasprotnikove ujete enote (Williamson, 2002: 36).

Napad je način bojevanja taktičnih in združenih taktičnih enot, pri katerem vojaške enote na temelju enotne zamisli in s kombinacijo ognja, premika in udara sočasno in odločno delujejo po vseh sestavinah nasprotnikove bojne razporeditve. Z napadom se skuša doseči izid spopada z neposredno akcijo, zato je napad osnovni in odločilni način bojevanja.

Z napadom se prevzame in zadrži bojna iniciativa, zmanjšata se možnost delovanja in svoboda manevra sovražnikovih sil, slabita se njihova bojna morala in bojna sposobnost ipd. Za vsak napad je torej bistveno to, da je iniciativa na strani napadalca, zaradi česar lahko napadalec določa čas, smer in način bojevanja (Lubi, 2002: 232).

Nemška doktrina napada je predvidevala koncentracijo oklepnih in mehaniziranih enot na odseku fronte, ki je najbolj ustrezal oklepnim enotam. Te bi napadle in prebile nasprotnikovo obrambo, ter se prebile v nasprotnikovo ozadje, kjer bi napadle logistične linije in poveljniške centre, ter hkrati razdelile in obkolile nasprotnikove enote. Enote, ki bi obkolile nasprotnika bi potem vzpostavile dvojni obroč, katerega namen bi bilo preprečiti prodor nasprotnikovih enot iz obroča, oz. preprečiti nasprotnikovim enotam izven obroča, da pomagajo obkoljeni enoti (Glantz, House, 1998). Tankovske enote so večinoma uporabljale dve formaciji, oklepni klin (nem. "Panzerkeil"), kjer je bila tankovska enota razporejena v obliki "Λ" oziroma v obliki puščice. Druga oblika je bila oklepni zvon (nem. "Panzerگlocke"), kjer so težki tanki sestavljali sredino (tolkač), lahki in srednji pa zunanji obok (resonator) (Williamson, 2002: 46).

Obramba je način bojevanja taktičnih in združenih taktičnih enot, pri katerem vojaške enote na temelju enotne zamisli in ob opori na prednosti zemljišča, njegovo inženirsko ureditev, oviranje, učinkovitost sistema ognja in smotrni manever s pretežno obrambnim delovanjem sočasno in odločno delujejo po vseh sestavinah nasprotnikove bojne razporeditve, da bi zlomile, zadržale ali upočasnile napad nasprotnikovih sil.

Obramba se lahko izvaja z različno stopnjo vztrajnosti od prožnega zadrževanja po globini (t. i. zadrževalna obramba) do odločnega držanja položaja, rajona in objekta (t. i. odločilna obramba).

Z vidika položaja sovražnikovih sil je mogoče organizirati obrambo: a) v območju fronte, b) na začasno zasedenem ozemlju, c) v sovražnikovem zaledju in d) v lastnem zaledju.

Glede na konkretne bojne razmere je mogoče razlikovati: a) obrambo z bojnim stikom in b) obrambo brez bojnega stika.

Glede na čas, ki je na voljo za organiziranje obrambe, je mogoče razlikovati: a) pravočasno organizirano obrambo in b) na hitro organizirano obrambo.

Glede na stopnjo fortifikacijske utrjenosti pa je mogoče razlikovati: a) obrambo s poljsko fortifikacijo in b) obrambo s stalno fortifikacijo (Lubi, 2002: 233).

Nemško poveljstvo je med načini bojevanja favoriziralo napad, tako da je bila obrambna doktrina na ravni tiste iz leta 1918. Do leta 1940 se nemška vojska ni bila prisiljena braniti, tako da je obramba temeljila na doktrini iz prve svetovne vojne, ki je predvidevala izoblikovanje obrambne linije v globino, kjer so bile postavljene ovire in zgrajene fortifikacije, glavnina sil je bila v rezervi. Ko je nasprotnik napadel, so se prednje enote lahko umaknile, ter hkrati pripravljale protinapad, ki bi odbil nasprotnika, omogočil osvojitve izgubljenega ozemlja in prodor mobilnih sil (oklepnih sil). Ta doktrina je bila postavljena na treh predpostavkah, da bodo Nemci imeli dovolj pehote za vzpostavitev obrambe po globini, da bo nasprotnik napadal s izkrcano pehoto in da bodo nemški poveljniki lahko sami izbrali položaje, ter izvajali prožno obrambo, ki bi jim omogočala optimalen izkoristek terena in optimalen izkoristek sredstev (Glantz, House, 1998).

Blitzkrieg je eden izmed načinov bojevanja s kombinirano in koordinirano uporabo različnih rodov/zvrsti vojaške sile (KoV, VM, VL). Z uporabo nenadnih, hitrih in nepričakovanih prebojev in prodorov se doseže omrtvičenje nasprotnikovih sil in se mu hkrati odreče možnost vzpostavitve kakršnekoli stabilne in organizirane obrambe pred tem prebojem/prodorom.

Začetki te teorije segajo v 20-ta leta prejšnjega stoletja, ko sta svoje poglede objavila angleška teoretika in vojaška zgodovinarja J. F. C. Fuller in Basil Lidell Hart, to teorijo sta imenovala "lightning warfare".

Ta izraz se je med drugo svetovno vojno uporabljal v propagandne namene, vsaka stran je pod tem izrazom razumela in definirala svoje poglede. Prišlo je do kaosa s samo poplavo definicij, vendar je prišlo tudi do izoblikovanja dveh različnih definicij. Ožja, ki se uporablja na operativni ravni kot postopek čisto vojaške narave in širša, ki se uporablja na strateški ravni celostnega vodenja vojne.

Ožja definicija razume "blitzkrieg" kot koncentrirano uporaba oklepnih (nem. "Panzerwaffe") in letalskih (nem. "Luftwaffe") sil za doseg omrtvičenja nasprotnikovih sil s šokom, ki se ga doseže z hitrostjo premika in presenečenjem, ter ga z množičnim prodorom obkoliti.

Širša definicija razume "blitzkrieg" oz. "blitzkriegstrategie" kot optimalno kombinacijo vojaškega vodenja z odgovarjajočimi ekonomskimi in družbenimi dejavniki, ki so potrebni, da se v poprej določenem časovnem obdobju doseže želeni strateški cilj (Internet 4).

Novejši teoretiki opredeljujejo "blitzkrieg" kot, "uporaba manevrskega bojevanja za dosego paralizacije nasprotnikove enote brez bojevanja večjih bitk" (IMADE, 1993: 378).

Za potrebe te diplomske naloge bo "blitzkrieg" opredeljen kot taktična in operativna doktrina nemških oklepnih in združenih enot (KoV, VL) od velikosti bataljona do armade, katere glavni namen je hiter in uspešen prodor skozi nasprotnikovo obrambno črto, ter s tem preprečiti vzpostavitev učinkovite obrambe, zagotoviti hitro in dokončno uničenje njegovih sil in na ta način zagotoviti uspešno dosego zastavljenih ciljev kampanje.

SS (nem. "**Schutzstaffel**") je bila varnostna in vojaška organizacija Nemške nacistične stranke. Ustanovljena je bila 1920 kot osebna straža vodje stranke Adolfa Hitlerja. Pod vodstvom Heinricha Himmlerja je med leti 1929-45 zrasla iz majhne paravojaške organizacije v eno izmed največjih in najbolj vplivnih organizacij Nacistične Nemčije. Za Naciste je bila SS elitna organizacija, nekakšna pretorijska garda, katere člani so morali prestati zahtevne preizkuse in poseben rasni preizkus, poleg tega so morali biti zvesti Hitlerju in Nacistični stranki.

Delila se je na širšo SS (Allgemeine SS), ki je bila politično krilo, in na vojaško krilo imenovano oborožena SS (Waffen SS). Waffen SS se je razvila v drugo oboroženo organizacijo znotraj Wehrmachta, ter bila razvpita po svoji fanatičnosti in krutosti. Waffen SS je imela svoje čine in uniforme, tako da se je hitro ločila od navadne vojske in SS (Internet 5).

Einsatzgruppen (nem. kratica "EGr") so bile med drugo svetovno vojno nemške posebne enote, ki so delovale v zaledju vzhodne fronte, na okupiranih področjih. Bile so del varnostne policije (Sicherheitspolizei) in SD (Sicherheitsdienst Reichsführer-SS) in so delovale le na področju Sovjetske zveze in vzhodnih upravnih področjih. Sestavljale so jih enote Gestapa, kriminalistične policije in varnostne službe. Njihova naloga je bila da na osvojenih ozemljih iščejo, ulovijo in odstranijo politične nasprotnike (komuniste) in pripadnike ras, ki so veljale za manjvredne (Žide, Rome, Azijate) (Internet 6).

Oklepne enote (nem. "**Panzertruppen**") so bile med drugo svetovno vojno samostojne združene enote nemške vojske sestavljene iz tankovskih, (mehaniziranih) pehotnih, artilerijskih, inženirskih, sanitetnih, obveščevalnih, protiletalskih (flak²), protitankovskih, izvidniških, logističnih in preskrbovalnih enot (Vojna Enciklopedija, 1974: 1021; Internet 7). Panzergruppe je bila večinoma sestavljena iz dveh oklepnih korpusov (nem. "Panzerkorps"), katera so sestavljale 2-3 oklepni diviziji (nem. "Panzerdivision"), 1-2 diviziji motorizirane pehote, ter 1-2 pehotne divizije. Panzerdivision je sestavljalo 4-5 bataljonov, kjer je en bataljon imel težje tanke (PzKpfw IV³), 2-3 bataljoni srednje ali lahke tanke (PzKpfw III oz. II) in okrepljena brigada samovoznega topništva (Kirchubel, 2005: 12).

Težišče napada (nem. "**Schwerpunkt**") je med drugo svetovno vojno imelo dva pomena. Težišče napada, ki ga je poveljnik enote izbral na podlagi situacije in je omogočal največjo učinkovitost svoje enote in njenih oborožitvenih sistemov, ter hkrati bil tudi najslabša točka nasprotnikove obrambe oz. postavitve. Drug pomen je opredeljeval težišče napada kot osnovno smer napada določene enote znotraj celotne operacije (IMADE, 1993: 2363).

Logistika je v NATOvem priročniku za logistiko opredeljena kot "veda, ki se ukvarja z načrtovanjem in izvajanjem premikanja in vzdrževanjem (oboroženih) sil" (NATO Logistics Handbook, 1997: 103).

IMADE podaja bolj natančno definicijo, ki pravi "vojaška logistika je dejavnost ... načrtovanja, pripravljanja in zagotavljanja materialne podpore (oboroženim) silam, s čimer jim omogoča delovanje in premik, v miru jim omogoča izvajanje vaj, med krizno situacijo jim omogoča mobilizacijo in premik na območje delovanja, ter bojevanje v vojni oz. vzdrževanje miru" (IMADE, 1993: 1493).

Med drugo svetovno vojno so nemške oborožene sile imele dve logistični službi. Wehrmacht je imela svojo Grosstransportraum⁴, Glavni intendantski štab vojske pa je vodil Aussenstelle⁵ (Kirchubel, 2005: 24).

² "FlaK" je kratica za "Flugzeugabwehrkanone" – protiletalski top, v vojaškem žargonu je flak pomenil protiletalsko topništvo velikega kalibra za sestrelitev visokoletečih ciljev, predvsem bombnikov.

³ Panzerkampfwagen – nemško poimenovanje za tanke.

⁴ Nekakšen 'most' med železniškimi logističnimi enotami in večjimi enotami na bojišču.

⁵ Magazinski sistem oskrbe za večje enote.

3. Kampanja Armadne skupine Sever

3.1 Nemško-sovjetski odnosi pred drugo svetovno vojno

Hitler je svoje videnje Nemčije opisal že v svoji knjigi *Mein Kampf*⁶, tako da ni presenetljivo, da se je kampanja Barbarossa zgodila. Poleg tega, da je v ruskih prostranstvih videl bodoči prostor Velike Nemčije, je Hitler vztrajal pri tem, da je boj proti komunizmu neizbežen in da je Sovjetska zveza leglo mednarodnega judovstva, katerega judo-komunizem je njegova najbolj zlobna izvedba (Glantz, House, 1998; Kirchubel, 2005: 79). Ob takšnem sovraštvu je bila vojna neizbežna.

Odnos Nemčije do Sovjetske zveze pa ni bil tako črno bel, kot ga kaže Hitlerjevo sovraštvo do Sovjetov, oziroma Stalina. Čeprav sta se obe vojski znašli na nasprotnih straneh že pred samim napadom na Sovjetsko zvezo⁷, sta obe strani podpirali druga drugo. Nemčija je večino svoje oklepne doktrine izpopolnila v Sovjetski zvezi, kjer je imela tudi letalske in oklepne tovarne, do katerih je imela dostop tudi Sovjetska zveza, ki je tako dobila vpogled v moderne vojaške oborožitvene sisteme. Na drugi strani pa je tu še oskrbovanje nemške strani z nafto in surovinami iz Sovjetske zveze (Kirchubel, 2005: 33).

S Hitlerjevim vzponom na oblast se je tehnično sodelovanje res prekinilo, Sovjetska zveza je tudi odkrito nasprotovala nemškim ozemeljskim zahtevam v Evropi, a Stalin ni imel namena vstopiti v vojno proti Hitlerju brez zaveznikov. Bal se je, da bi vojna z Nemčijo v tem času⁸ pomenila oslabitev Sovjetske zveze in odstranitev grožnje, ki jo je ostala Evropa videla v nacizmu. Münchenska konferenca, na katero Sovjetska zveza ni bila povabljena je pokazala Stalinu, da zahodne zaveznice niso pripravljene na resno konfrontacijo s Hitlerjem in bi bili pripravljene žrtvovati Sovjetsko zvezo za mir (Glantz, House, 1998). Britanski in francoski pogajalci so v Moskvo prišli šele avgusta 1939, vendar so bili vsi predstavniki nižjega ranga, vojaške sile, ki so bile del obljub pa prešibke, da bi prepričale Stalina v resnost pogajanj. Težave s prehodom poljskega in romunskega ozemlja, ter enostranska obljuba francoskega

⁶ V njej Hitler razlaga, da je odnos Nemčija – Rusija življenjskega pomena za nemški narod (Hitler, 1927: 726)

⁷ Obe strani sta si stali nasproti v Španski državljanski vojni (1936-39) in Zimski vojni (1939-40).

⁸ Od leta 1918 do 1922 je potekala Ruska državljanska vojna, po njej je potekalo obdobje notranjih čistk v KPSZ, dokler ni 1927 Stalin prevzel popolnega nadzora nad SZ (Vojna istorija, 1980).

pogajalca sta pogajanja ustavili. V tem času pa je Stalin prišel do odločitve, da je boljši kompromis s Hitlerjem kot pa negotovi zahodni zavezniki.

V tem času se je Poljska kriza začela poglobljati, Hitler je hotel imeti proste roke pri napadu na Poljsko, Stalin pa ni želel vojne z Nemčijo, tako je bil 24. avgusta leta 1939 objavljen Molotov-Ribbentropov sporazum o nenapadanju med Nemčijo in Sovjetsko zvezo (Piekalkiewicz, 1996: 103). Ta sporazum je javno razglašal prijateljstvo in nenapadalno naravo odnosov med Sovjetsko zvezo in Nemčijo, neuradno pa je razdelil vzhodno Evropo med oba režima. Nobena od podpisnic ni verjela v ta sporazum in obe sta ga uporabili za čas za okrepitev in izboljšanje stanja svojih oboroženih sil, vendar je bila v tem Nemčija boljša kot Sovjetska zveza. Nemška stran je dobila proste roke za napad na Poljsko, in se izognila vojni na dveh frontah, kar ji je pomagalo pri napadu na Francijo in Veliko Britanijo, ter posledično zavzetje celotnega evropskega kontinenta razen Španije, Portugalske in Švedske, Sovjetska zveza pa se je vseeno zapletla v porazno vojno s Finsko in bolj uspešen konflikt z Japonsko v Aziji. Poleg tega si je Hitler zagotovil izdatne količine nafte in surovin iz Sovjetske zveze.

Prvi šok je za sovjetsko stran pomenil hiter razpad poljskih oboroženih sil in poljske države, kajti sovjetska stran je predvidevala daljšo vojno, vsaj nekaj mesecev. Odgovor je bil hiter in slab, svoje enote so premestili iz izdelanih obrambnih položajev na samo mejo med nemško in sedaj sovjetsko Poljsko, kjer niso imeli nobenih položajev. Vpoklicali so rezerviste, ki so bili nepogrešljivi v industriji, kar je imelo za posledico precejšen izpad proizvodnje v letu 1940 (Glantz, House, 1998).

Hkrati z enotami Rdeče armade je na Poljsko prišla še NKVD, ki je poskrbela za politične nasprotnike in vsakega potencialnega nasprotnika⁹, med vsemi poboji izstopa poboj 22.000 poljskih častnikov, ki so jih pokopali v Katinskem gozdu, kjer so grobišče odkrili nemški vojaki, ampak je zaradi sodelovanja Sovjetske zveze z zavezniki dolgo obveljala verzija, da so poboje zagrešili nemški vojaki (Winters, 1993). Isto se je zgodilo z baltskimi državami, katere je Sovjetska zveza prisilila k podpisu podobnih sporazumov kot je bil podpisan z Nemčijo. Tako so morale Litva, Latvija in Estonija omogočiti Sovjetski zvezi postavitev baz na svojem ozemlju in se obvezati, da ne bodo sodelovale pri kakršnemkoli napadu na Sovjetsko zvezo

⁹ Sovjetska tajna služba, načelnik Lavrenty Beria.

(Glantz, House, 1998). Kruto vzdrževanje reda in deportacije možnih nasprotnikov v Sibirijo so odtujile že tako nenaklonjeno baltsko prebivalstvo, ki je prav zaradi takih ukrepov sodelovalo z nemškimi silami po začetku kampanje Barbarossa.

Hkrati z zavzetjem baltskih držav je Sovjetska zveza začela izvajati pritiske na Finsko, ki so vodili do Finsko-Sovjetske vojne. Stalin je s to vojno imel dva namena, zagotoviti Leningradu dovolj zaledja za primer vojne¹⁰ in pokazati Nemčiji, da je sovjetska armada močna. Finska vojska je bila manjša, slabše opremljena in je imela manj opreme, kot sovjetska, vendar je bila bolj vodena, bolj motivirana in bolj usposobljena za boje v vremenu, kjer je bila povprečna temperatura okoli -40°C. Večina zgodovinarjev in vojaških analitikov se strinja, da je ravno slaba predstava Rdeče armade bila eden iz poglavitnih razlogov za izvedbo kampanje Barbarossa (http://en.wikipedia.org/wiki/Winter_War).

3.2 Potek priprav na kampanjo Barbarossa

Že tretjega februarja 1943 je Hitler vojaškemu poveljstvu oznanil svojo idejo o zagotovitvi življenjskega prostora na vzhodu (nem. "Lebensraum"). In že takrat so bili poveljniki skeptični do celotne zadeve. Čeprav se je načrtovanje kampanje začelo poleti 1940, po zmagi nad Francijo, je bila Direktiva 21, ki je obravnavala "Fall Barbarossa" bila izdana šele 18. decembra 1940, v kateri se je Hitler bolj osredotočil na uničenje Rdeče armade, kot pa na kakšen določen politični ali ozemeljski cilj. Njegov namen je bil z globokimi prodori oklepnih enot obkoliti in uničiti glavnino Rdeče armade v zahodnem delu Sovjetske zveze, ter izrabiti uspehe za potiskanje nasprotnika daleč nemškega ozemlja, s čimer bi se mu odvzela možnost napada na nemško domovino z letalskimi silami (Glantz, House, 1998).

Za to nalogo je Hitler pripravil 152 divizij, od katerih je bilo 19 oklepnih in 15 motoriziranih (Glantz, House, 1998). Nemške logistične enote so v času od začetka februarja do začetka napada 22. junija 1941 prepeljale 11.784 vlakovnih kompozicij na vzhodno bojišče, po tem pa še do 3.000 vlakovnih kompozicij dnevno (Prebilič, 2006: 264). Začelo se je obsežno izboljšanje obstoječega in izgradnja dodatnega železniškega omrežja na že osvojenih ozemljih.

¹⁰ Finska meja je bila od Leningrada oddaljena vsega 32 km, zato se je Stalin bal, da bi Hitler uporabil Finsko kot odskočno desko za napad na Leningrad (http://en.wikipedia.org/wiki/Winter_War).

Za sam napad so bile sestavljene tri Armadne skupine, Sever, Center in Jug, katerim so bile dodane še sile nemških zaveznikov¹¹, ter nemška vojska na Norveškem. Povelje nad enotami je imel OKH. Armadna skupina Sever je imela svoje zborna območje na Memellandu. Do junija 1941 so Nemci pred samo mejo z sovjetskimi silami namestili vse tri armadne skupine, Luftwaffe je izvedla okoli 300 izvidniških poletov globoko v sovjetsko ozemlje, z 16. junijem so iz nemške ambasade odstranili vse nepotrebno osebje in do 21. junija ni bilo v sovjetskih ozemeljskih vodah niti ene nemške ladje (Glantz, House, 1998). Oklepne divizije, ki so predstavljale glavno orožje nemškega bojevanja so bile podvojene in povečalo se je število pehotnih divizij. Hkrati se je začelo nadgrajevati obstoječe tanke in razvoj boljših oklepnih transporterjev (Michulec, 1999: 10). Načrtovala se je nadgraditev obstoječih tankov PzKpfw III in IV na močnejšo oborožitev in debelejši oklep (Macksey, 1976: 223).

Potrebno je povedati, da so bile priprave na samo kampanjo Barbarossa postavljene na zgrešenih obveščevalnih analizah. Predvsem je to posledica dobre sovjetske protiobveščevalne dejavnosti (rus. "maskyrovka"), ki je nemški obveščevalni službi dajala napačne predstave o velikosti sovjetskih sil na njihovi vzhodni meji. Poleg tega je večina načrtov in priprav za izvedbo le-teh potekala pod premiso, da bo vojna kratka, kot so bile do sedaj vse vojne, v katerih je sodelovala nemška vojska. Hitler in njegovo najožje poveljstvo je tudi napačno ocenilo stanje v komunistični družbi sovjetske države, kajti ni se uresničila Hitlerjeva trditev, da bo ob zlomu Rdeče armade na bojnem polju, komunistični vrh izgubil podporo in da bo prišlo do istih spopadov in stanja kot leta 1918 (Strauss, 2001: 110). Poleg tega nihče ni predvidel, da se bo Rdeča armada borila z večjimi uspehi, kot se je borila proti Finski, kjer je bila njena sposobnost zelo nizka. Dodaten udarec je zaupanje nemških poveljnikov v oklepne enote doživelo z nenadnim pojavom izrednih ruskih tankov T-34 in KV-1, ki sta bila imuna na obstreljevanje z obstoječo protitankovsko in tankovsko oborožitvijo.

3.3 Logistika kampanje Barbarossa

Logistika je od ravni posameznega vojaka v zgodnji človeški zgodovini napredovala v znanost, od katere je postal odvisen obstoj milijonov ljudi. Hanibal in Aleksander Veliki se še

¹¹ Samostojno sta sodelovali le Romunija in Finska, ostale zaveznice so bile pod poveljstvom nemške vojske.

danes smatrata kot logistična genija, kajti uspelo jima je prečkati celoten tedanji svet in po prihodu na zeleno bojišče zmagati.

Napad na ozemlje Rusije ni prvi izvedel Hitler, to so pred njim poizkušali tevtonski vitezi, poljski knezi, Napoleon, ter zahodne podpornice protiboljševistične strani v Ruski državljanski vojni¹². Pomemben podatek pove, da nobeni izmed teh strani ni uspelo. Napoleon, ki mu je uspelo zasesti Moskvo, je bil prisiljen zapustiti Rusijo, kajti Rusi so izvrševali politiko "zažgane zemlje", ki napredujočemu nasprotniku ni nudila nobenega vira oskrbe ali celo zavetja pred rusko zimo. Nemški poveljniki so se tega zavedali, nekateri so to poizkušali celo dopovedati Hitlerju (Kirchubel, 2005: 11), vendar brez uspeha. Hitlerjeva 'obsedenost' s Sovjetsko zvezo je bila premočna, da bi lahko prevladala logika.

Organizacija in poveljevanje v nemški logistiki

Ena izmed posebnosti nemške vojske je bila v organiziranosti in v poveljevanju logistiki. Logistični uradi so bili del strukture poveljstva kopenske vojske in šele leta 1940 je general Keitel¹³ oblikoval posebno intendantsko skupino (nem. "Quartiermeistergruppe") pod vodstvom generala Tippelskircha. Ta intendantska skupina je skrbela za nadzor in usklajevanje vseh intendantskih služb in uradov v strukturi nemških oboroženih sil. Intendantska skupina je lahko sklicala sestanek intendantskega kolegija, ki je bil sestavljen iz intendantov vseh treh rodov nemške vojske in predstavnikov OKW. Sestajali so se po potrebo in kadar je bila logistična podpora enotam v krizi (Prebilič, 2006: 225).

Na ravni OKH sta bili dve strukturi za logistično načrtovanje, transportni in intendantski oddelek generalštaba OKH pod poveljem Halderja in strukturah zaledne oziroma rezervne sestave kopenske vojske pod poveljstvom generala Fromma pa je bil oblikovan poseben intendantski oddelek. Sodelovanje med temi organizacijami je potekal preko načelnika generalštaba kopenske vojske Halderja, ki se je vsak dan dogovarjal z načelnikom Organizacijskega oddelka¹⁴ in z generalnim intendantom (nem. "Generalquartiermeister")¹⁵. Organizacijski oddelek je imel nalogo podpiranja in nadzora oskrbe novih enot na bojišču,

¹² Oborožen spopad med komunisti (Rdeča armada) in protikomunisti (Bela armada) med leti 1918-1922 (http://en.wikipedia.org/wiki/Russian_Civil_War)

¹³ Načelnik skupne službe za poveljniški kader pri OKW (generalštab KoV Nemčije) (Prebilič, 2006: 225).

¹⁴ General Buhle.

¹⁵ Načelnik intendantske službe pri OKH general Wagner.

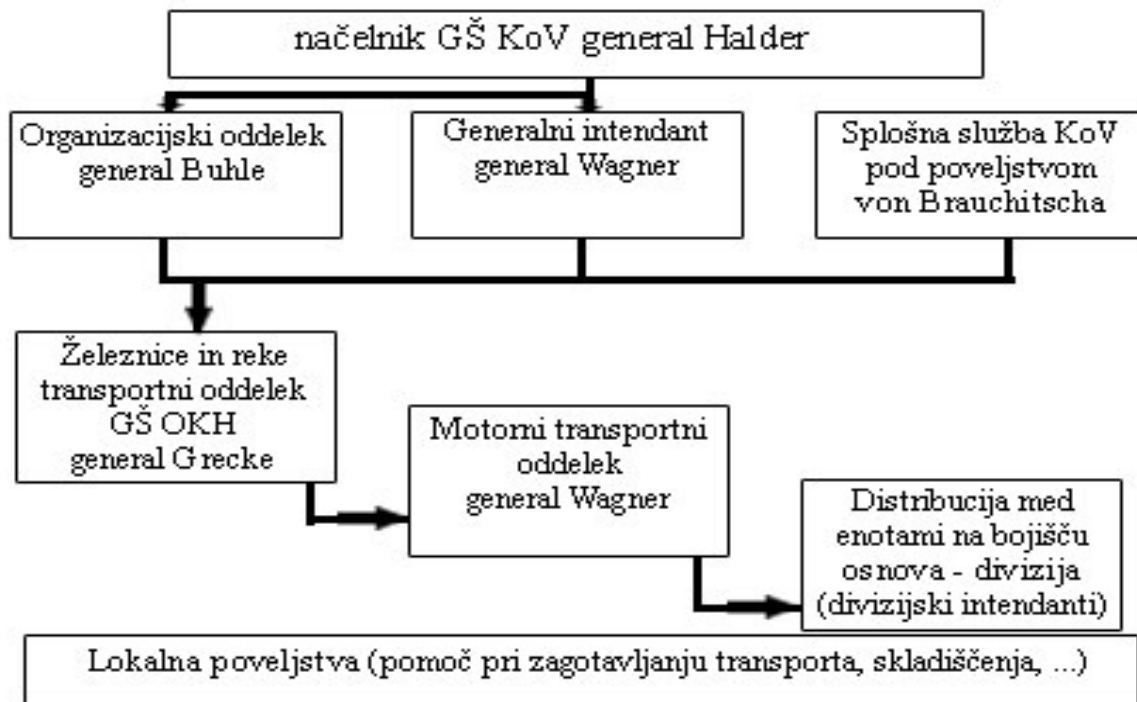
generalni intendant pa je imel nalogo podpirati in nadzorovati oskrbo enot, ki so bile v bojih. Svoje aktivnosti sta oba omenjena oddelka usklajevala s Splošno službo kopenske vojske pod poveljstvom poveljnika kopenske vojske von Brauchitsch. Ko so te službe zagotovile dovolj materiala in opreme za enote, je sledila organizacija transporta, kjer je bil na voljo železniški, cestni, zračni ali pa morski transport do enot. Železniški in rečni transport je bil v rokah posebnega transportnega oddelka v sestavi generalštaba OKH¹⁶. Ta oddelek je moral usklajevati svoje delovanje s civilnim sistemom Nemških železnic. Pri tej oskrbi je imela absolutno prednost kopenska vojska (Prebilič, 2006: 226).

Ko je bil material preložen iz železnic je prišel pod odgovornost in nadzor, ki ga je prevzel načelnik transportnih enot v neposrednem zaledju fronte, general Wagner. Wagner je bil del generalštaba kopenske vojske, bil je tudi generalni intendant, vendar je imel nalogo oskrbovati vse pripadnike nemške vojske, Luftwaffe, Kriegsmarine, Waffen SS in enote kopenske vojske. Zaradi tega je imel Wagner razširjen štab, ki se je ukvarjal z vsemi operacijami nemških oboroženih sil na vseh bojiščih, je nadzoroval dogajanja in predvideval bodoče spremembe in potrebe nemške vojske na teh bojiščih.

Zadnji del poti je bila distribucija materiala in opreme samim enotam na bojiščih, kjer je bila osnovna enota oskrbe divizija, ki je imela lastnega intendanta, ki je razpolagal z zalogami vojaškega materiala (Prebilič, 2006: 226).

¹⁶ Poveljeval mu je general Gercke.

Organigram 3.3.1: Organizacija in poveljevanje logističnim uradom in oddelkom v nemških oboroženih silah

(vir: Lastno delo na podlagi Prebilič, 2006)

Dodatno vlogo pri logistični podpori so imela tudi lokalna poveljstva nemških oboroženih sil¹⁷, ki so bila organizirana na teritorialnem in populacijskem principu. Nahajala so se v utrjenih mestih, ki so bila posebnega pomena za nemški vojaški sistem¹⁸. Imela so moč poveljevanja vsem pripadnikom nemških oboroženih sil na svojem področju.

Prebilič (2005: 263) je temeljne naloge teh poveljstev na njihovem območju razdelil v naslednje skupine:

- 1.) organizacijske in personalne naloge namenjene vzdrževanju vojaškega reda in discipline, vzdrževanja številčnega stanja vojakov, njihove morale in pripravljenosti na boj; sem so spadale tudi aktivnosti povezane s pomočjo ranjencem in invalidom, ter sodelovanje z nemškim ministrstvom za delo;
- 2.) zagotavljanje notranjega miru in varnosti, ter svetovnonazorsko izobraževanje vojakov na svojem področju;

¹⁷ Wehrmachtkommandaturen oz. teritorialna poveljstva okupacijskih sil.

¹⁸ Večinoma so bila to prometna križišča, zlasti železniška vozlišča, ter glavna mesta držav.

- 3.) protizračna obramba, ki je poleg vojaškega osebja zagotavljala varnost civilnega prebivalstva, objektov posebnega pomena in prometnic;
- 4.) pošta in informiranje, ki je imela za nalogo delovanje in vzdrževanje celotnega informacijskega sistema na njenem področju, razen železniškega informacijskega sistema; kar je predstavljalo odlično propagandno bazo;
- 5.) skrb za nastanitev vojakov, za kar so bila izdelana specifična pravila za pripravo oziroma izgradnjo nastanitvenih objektov, skladišč in organiziranje dodatnih enot za oskrbo vojakov in prostorov;
- 6.) zagotavljanje in vzdrževanje zadostnega števila prevoznih sredstev, ki je v praksi pomenilo sestavljanje in vodenje evidence prevoznih sredstev, ki bi jih v nujni lahko zaplenili;
- 7.) protioklepna obramba se je izvajala pri porazih nemške vojske in hitremu napredovanju zavezniških sil, njena poglavitna naloga je bila izgradnja protitankovskih ovir in položajev obrambe pred tanki.

Na podlagi tega je moč videti vlogo lokalnih poveljstev pri logistični podpori nemški vojski. Potrebno je razumeti, da kljub tehnološkemu in industrijskemu razvoju Nemčija ni bila sposobna zagotoviti dovolj transportnih sredstev, rezervnih delov, nove opreme in oborožitve, da bi zagotovila popolnjenost in delovanje vseh enot na bojišču. lokalna poveljstva so pri zagotavljanju operativne sposobnosti imela večji pomen, kajti vse te naloge so imele vpliv na samo moralo, bojno sposobnost in vzdržljivost pripadnikov oboroženih sil in civilnega prebivalstva. Transport materiala in opreme je bil v veliki meri odvisen od zadostnega števila avtomobilov, tovornjakov, plovil, letal, vagonov in lokomotiv, ki jih je moralo zagotoviti lokalno poveljstvo nemških sil.

Težave in rešitve

Prve težave v oskrbi nemške vojske so se pokazale že v napadu na Francijo (Clark, 1965), ko so oklepne enote kljub majhnim razdaljam prehitale tako pehotne kot logistične enote in se znašle v težavah zaradi pomanjkanja goriva, streliva in rezervnih delov. Pred samim začetkom kampanje Barbarossa so nemški poveljniki izvedli logistične vojaške vaje, ki so nakazale potrebo po postanku na rekah Dvini in Dnepru, kjer bi se enote dopolnile, oskrbele in nadaljevale z napadom (Kirchubel, 2005: 16). Od samega začetka je Hitler predvideval hiter

zaključek celotne kampanje, kajti po obveščevalnih podatkih, izredno slabi predstavi Rdeče armade v Zimski vojni in bliskovitih zmagah nemške vojske na zahodu in Poljskem ni niti on niti njegov štab¹⁹ nista načrtovala dolge kampanje proti Sovjetski zvezi.

Prve težave so se pojavile, ko so nemške oborožene sile začele z napadom in so v prvih dneh vojne zajele veliko število sovjetskih ujetnikov, ki se je z napredovanjem v globino sovražnikovega ozemlja le še večalo. V letu 1941 so nemške oborožene sile napredovale na fronti, ki je bila dolga 2.768 km, prvotni cilji so bili oddaljeni 1.690 km in celotno področje za osvojitve je bilo veliko 1.200.000 km² (Glantz: 2001: 4-7). V prvem letu vojne je Rdeča armada izgubila 2.993.803 ljudi, od tega predvidoma 40% padlih (Glantz: 2001: 13), se pravi, da je morala nemška stran poskrbeti za približno poldrugi milijon ujetnikov. Seveda je potrebno omeniti, da so nemški poveljniki in vojaki obravnavali sovjetske vojake in vojne ujetnike drugače kot njihove zahodne sotrpine in da je večina sovjetskih ujetnikov končala v koncentracijskih in delovnih taboriščih ali pa je bilo ubitih. To je bila posledica rasne politike, ki jo je izvajala nemška stran.

Druge težave so se pojavile z napredovanjem nemških sil v notranjost sovjetskega ozemlja, kjer so sovjetske enote že izvajale politiko požgane zemlje²⁰, redki primeri zavzetja sovjetskih skladišč²¹ so se tu nehali. Armadna skupina Sever je v dveh mesecih prišla do 100 km stran od Leningrada, kar pomeni, da je bila od izhodiščnih položajev oddaljena približno 700 km. Če pogledamo samo stanje cestnih in železniških prometnic ugotovimo, da je bilo na voljo izredno slabo in skromno cestno omrežje, ki je ob deževnih mesecih postalo blatno, neprehodno močvirje. Železnice so bile dobro grajene, večinoma v ravni liniji vendar so bile večinoma enotirne in tiri so bili širši kot tir v zahodnih državah²². Nemške enote so se tako

¹⁹ Potrebno je omeniti, da Hitler v svojem štabu ni trpel ugovorov, večina ljudi, ki so bili nasprotnega mnenja je bila zamenjanih ali odstavljenih, po jeznem izbruhu nad von Brauchitschem pa večina poveljnikov ni imela več poguma, da bi izrazila svoje nestrinjanje z Hitlerjevimi ocenami oziroma ocenami njemu zvestih poveljnikov (Glantz, House 1998; Kirchubel, 2005: 19). Zaradi tega je lahko razumeti neumno idejo o kampanji, ki bi bila končana v nekaj poletnih mesecih.

²⁰ "Scorched Earth" je bila uspešno uporabljena proti Napoleonu, kjer so ruske sile uničile vsako stvar ali objekt, ki bi lahko služil napredujočemu nasprotniku.

²¹ Zaradi nenadnega napada, hitrega napredovanja in slabe organiziranosti Rdeče armade, so nemške enote v prvih tednih kampanje zajele več skladišč Rdeče armade.

²² Nemške ocene so bile, da ima SZ 85.100 km železnic, 24.861 km dvotirnih in 10.000 km je pripadalo transibirski železnici. Tako pridemo do podatka, da je bilo skupaj na voljo 33% dvotirnih in 77% enotirnih železniških prog. Cest pa je bilo okoli 64.000 km, od tega so bile večinoma vse neprimerne za prehod večjega števila oklepnic (Prebilič, 2006: 262; Glantz, House, 1998).

načile uporabljati železnico za premike tako oklepnih in pehotnih enot, kot tudi za izvajanje logistične oskrbe napredujočih enot (Michulec, 2000: 34).

Te težave so se lahko reševale z improvizacijo, a le na ravni manjših enot, kajti celotno zasedeno območje ni bilo sposobno oskrbovati več divizij pehote, kaj šele zahtevnih oborožitvenih sistemov, kot so tanki in letala. Delno je pri logistični oskrbi pomagalo letalstvo, vendar je bilo za to nepripravljeno in pomanjkljivo opremljeno (Kirchubel, 2005: 26). Nemčija je za izboljšanje povezav izdelala načrt prestrukturiranja ruskih širokotirnih železnic na zahodni tip tirov, vendar je delo potekalo počasi in ni bilo dovolj uspešno, da bi pomagalo nemškim armadnim skupinam v letu 1941 (Prebilič, 2006: 264-266).

Dodatno težavo je logistični oskrbi zadala še nepripravljenost nemškega gospodarstva na dolgotrajno vojskovanje. Ko je po zmagi nad Francijo Hitler ukazal demobilizacijo vojske na mirnodobno sestavo, je s tem začasno rešil potrebo nemškega gospodarstva po delavski sili, ampak že naslednji mesec je začel s pripravami na vojno s Sovjetsko zvezo, kar je pomenilo, da so bile demobilizirani vojaki spet vpoklicani, nemško gospodarstvo pa brez potrebne delovne sile (Clark, 1965; Kirchubel, 2005: 34).

Te težave je gospodarstvo reševalo z uporabo prisilne delovne sile in vojnih ujetnikov. Vendar je potrebno razumeti, da kvantiteta ne more zamenjati kvaliteto pri tako pomembni panogi, kot je na primer metalurška industrija. Pri tem je tu še dodatna nevarnost, kajti prisilni delavci niso gnani s strani domoljubja ampak strahu. Kvaliteta in kvantiteta izdelkov je bila v veliki meri odvisna od strokovnega znanja in sposobnosti prisilnih delavcev. Trend pomanjkanja delovne sile in materialov za proizvodnjo oborožitve je lepo viden pri spremembi izdelave orožja in opreme²³.

3.4 Načrti

Nemško načrtovanje napada na Sovjetsko zvezo se je začelo po uspešnem zaključku bojev v Franciji. Načelnik štaba kopenske vojske, general polkovnik Franz Halder, je 4. julija 1940

²³ Nemški MG-34, univerzalni mitraljez, je bil nenehno izpopolnjevan, dokler ga leta 1942 ni zamenjal MG-42, katerega izdelava je potrebovala le 10% obdelave na stružnici, 80% delov pa je bilo iz stisnjene pločevine (<http://en.wikipedia.org/wiki/MG42>).

general polkovniku Georgu K uchlerju in generalu Erichu Marcksu dal nalogo izdelati načrt obrambe vzhodnih meja za XVIII. armado. Na Hitlerjevo zahtevo sta defenzivno načrtovanje spremenila v ofenzivno, kajti Hitler se je bal moţnega zavezni stva med Veliko Britanijo in Sovjetsko zvezo (Battlefield Series – Leningrad, 2000). Na to pobudo je podpolkovnik Eberhardt Kinzel, načelnik obveščevalne službe kopenske vojske odseka Fremde Heere Ost (Tuje vojske Vzhod), naredil analizo stanja in pripravljenosti Rdeče armade²⁴. Ta nižji oficir je bil, skupaj s svojim odsekom, odgovoren  e za nadzor vojska Skandinavije, Balkana, Kitajske, Japonske in ZDA. Gestapo, ki je bil odgovoren za analizo politične situacije v Sovjetski zvezi, je k tej analizi dodal  e svoje pomanjkljivo in zavajajoče poročilo, ki je napovedovalo sesutje sovjetskega državnega aparata v nekaj tednih po začetku napada.

Proti koncu julija je bil Marcksov načrt  e v končni fazi izdelave. Podobno kot Kinzel je tudi on napačno predvideval, da "...Sovjeti nimajo več količinske premoči, kakršno so imeli v Svetovni vojni²⁵..." (Kirchubel, 2005: 25). Tako je 29. julija odletel v Hadlerjev štab v Fontainebleau, kjer je načelnik štaba kopenske vojske njegov pogled preusmeril iz Ukrajine na Moskvo. Marcks je svoj Operationsentwurf Ost (Osnutek operacijskega načrta Vzhod) končal 5. avgusta 1940. V tem načrtu je predlagal napad z dvema glavnima armadama, katerih smeri napada bi potekali severno in južno od močvirja Rokitno. Glede Armadne skupine Sever je v tej verziji zapisano "severno od glavne skupine (proti Moskvi) bo skozi Baltske države proti Leningradu napredovala okrepljena skupina, katere končni cilj bo zavzete baze Ruske mornarice" (Kirchubel, 2005: 26). Predvideval je napredovanje po liniji Daugavpils-Pskov-Leningrad.

Na Hitlerjevo zahtevo se je v načrtovanje vključil tudi OKW²⁶, tako je ukazal Jodlu naj pripravi lasten načrt. Pripravil ga je podpolkovnik Bernhard von Lossberg, znan pa je pod naslovom Aufbau Ost (Razvoj Vzhod). Dodatek k temu načrtu je bila Operationsstudie Ost ( tudija operacije Vzhod), ki jo je von Lossberg končal 15. septembra 1940. Glavna smer in cilj napada sta bili Moskva in uničenje enot Rdeče armade zahodno od reke Dvine, hkrati pa je načrt zahteval sodelovanje nem skih čet iz Norveške in finskih enot pri prekinitvi murmanske  elezni ske proge in obkolitev Leningrada skupaj s silami, ki bi napredovale iz Vzhodne Prusije (Kirchubel, 2005: 15).

²⁴ Analiza je bila narejena v štirih (4) dneh!

²⁵ Tu je mišljena 1. svetovna vojna.

²⁶ *Oberkommando der Wehrmacht* – generalštab nem skih oboroženih sil, katerega naloga je bila koordinacija delovanj KoV, VL in VM; deloval je kot posvetovalno telo, ter imel malo nadzora nad oboroženimi silami na začetku vojne.

Generalpolkovnik (nem. "Generalleutnant") Paulus je zbral te študije in začel z izdelavo uradnih načrtov v septembru²⁷. Njegov pristop je temeljil na izključno vojaškem aspektu. Uporabil je izkušnje, ki jih je pridobil kot nadzorni častnik vojaških vaj, ki so potekale v poznem novembru in začetku decembra. Te vojaške vaje so bile usmerjene na možne napade na Baltske države in Leningrad, analiza teh vojaških vaj je pokazala, da bo osvojitve in zavarovanje Baltskih držav zahtevala veliko časa in hkrati imela velik vpliv na potek kampanje Armadne skupine Center (Kirchubel, 2005: 15).

Feldmaršal von Brauchitsch in Halder sta 5. decembra 1940 predstavila svoje ugotovitve Hitlerju, njegova zahteva je bila, da morajo nemške sile obkoliti nasprotnikove sile v Baltskih državah, zato je zahteval dodatne okrepiteve za Armadno skupino Center, ki bi tako okrepljena bila sposobna preusmeriti določeno število svojih enot za pomoč Armadni skupini Sever.

Von Lossberg je pripravil prvi osnutek Hitlerjeve Direktive 21 na 12., Luftwaffe je dodala svoje komentarje 16., naslednji dan je vse skupaj prispelo v Hitlerjeve roke in 18. decembra je vse skupaj postal uradni načrt nemške invazije na Sovjetsko zvezo. Med tem obdobjem so potekale vojaške vaje v logistiki (17. - 20. december), po tem, ko je Hitler podpisal načrt za invazijo (Direktiva 21). Vaje so bile izpeljane na pobudo Wehrmachta, ker so obstajali indici, ki so kazali na skorajšnji kolaps logistične podpore med kampanjo v Franciji zaradi prevelikih razdalj. Ti načrti naj bi bili predelani in izpopolnjeni do začetka kampanje Barbarossa. Vaje so tudi potrdile potrebo po postanku na rekah Dvina in Dneper. Potrdile so tudi, da bo v primeru, če Rdeča armada ne bo uničena na področju zahodno od teh dveh rek, imela nemška vojska zaradi slabe infrastrukture težave tudi, če pride vzhodno od tega področja do minimalnega odpora.

OKH²⁸ je končal svoje načrtovanje Aufmarschanweisung Ost (Direktiva razvoja sil Vzhod) 31. januarja 1941. V njem je potrdilo primarni cilj obkolitve Rdeče armade zahodno od Dvine, napredovanje močnega desnega krila in težišče prodora na črti Daugavpils-Opočka-Leningrad. Glavni cilji von Leeba so bili uničenje Rdeče armade v Baltskih državah, nevtralizacija Kronštadta, osvojitve Leningrada in združitve s Finci (Kirchubel, 2005: 15).

²⁷ Leta 1941

²⁸ *Oberkommando des Heeres* – glavni štab nemške kopenske vojske

Načrt Armadne skupine Sever za osvojitvev 800 km oddaljenega Leningrada je predvideval preboj Hoepnerjeve oklepne skupine (nem. "Panzergruppe") skozi sovjetske obrambne črte na meji in prodor do prehoda čez Dvino blizu Daugavpilsa, od tam proti Opočki. Potem bi, glede na stanje obrambe okoli Leningrada, Hoepnerjeva skupina napredovala ali proti severu ali severovzhodu. XVIII. armada bi zavarovala baltsko regijo in se pripravila za osvojitvev otokov ob estonski obali. Naloga XVI. armade je bila, da zavaruje skupni bok z Armadno skupino Center (Kirchubel, 2005: 15).

Vojaške vaje von Paulusa²⁹ so pokazale, da bi v primeru okrepitve XVIII. armade na račun XVI. armade postal bok Armadne skupine Center izdatno ranljiv za sovjetske protinapade. In tudi med samo operacijo so potekali nenehni spori med obema armadnima skupinama zaradi tega dejstva. Te iste vojaške vaje so pokazale, da obstaja potreba po sekundarnih ciljnih v okolici Velikije Luke ali Ilmenskega jezera, kjer bi se enote pripravile za napad na Leningrad. Nakazale so tudi, da bo verjetno obstajala potreba po začasnem 'posojilu' večje količine tankov Armadne skupine Center, v kolikor se je pričakovalo, da bo von Leebova armadna skupina osvojila mesto ((Kirchubel, 2005: 15).

Napad na Jugoslavijo in Grčijo velja za Hitlerjevo zmoto, ki je nemški vojski povzročila zamudo pri napadu na Sovjetsko zvezo, vendar je von Lossberg zapisal, da je Hitler vedno predvideval napad na Grčijo pred napadom na Sovjetsko zvezo. Invazija Balkana je bila tema razgovorov na konferenci s Hitlerjem 5. decembra 1940. Glavni razlogi za preložitev začetka napada iz 15. maja na 22. junij 1941 so bili v nepopolnih logističnih pripravah in nenavadno deževni zimi, ki je pomenila visoke vode na vseh rekah (Kirchubel, 2005: 16). Ironično je, da je največji udarec zaradi invazije Balkana čutila prav Armadna skupina Sever. Ko je Hitler poslal XII. armado nad Jugoslavijo in Grčijo je odvezel XI. armado iz OKH Rezerva in jo poslal na jug. Samo pet od 21-ih divizij, od katerih nobena ni bila mehanizirana, XI. armade je ostalo na bojnem razporedu Armadne skupine Sever, ki je obupno potrebovala več vojakov, kot jih je imela.

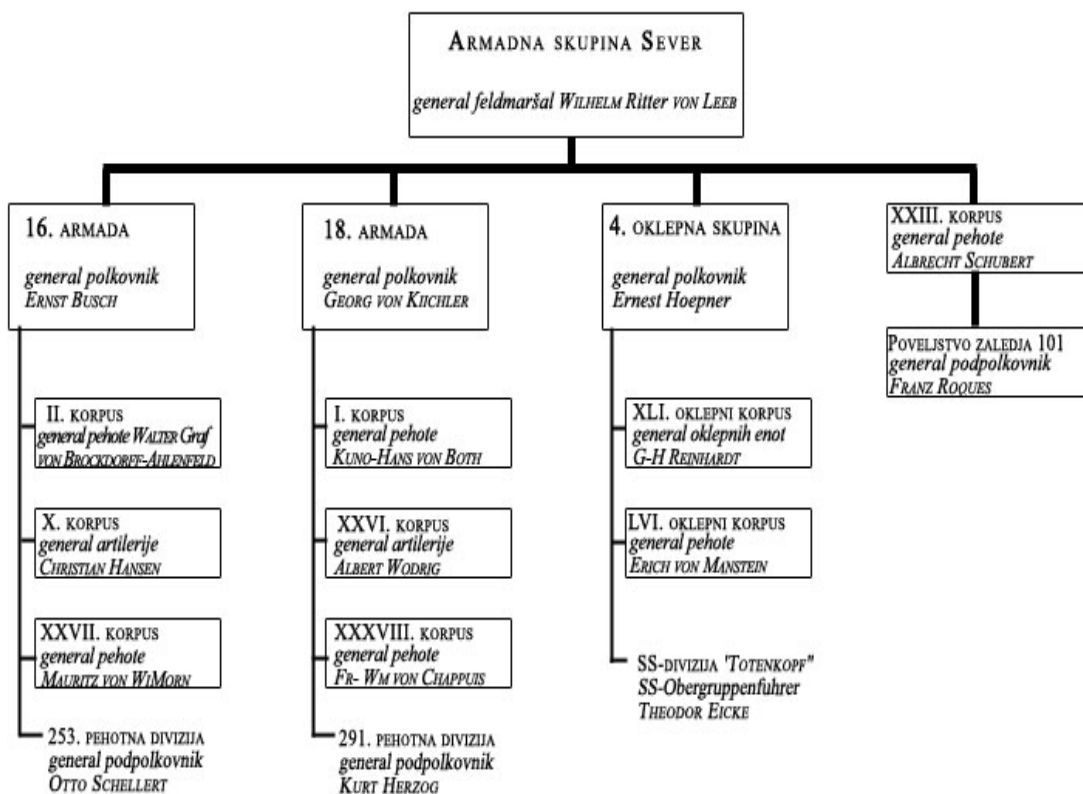
²⁹ Von Paulus je konec novembra in začetek decembra 1940 nadzoroval vojaške vaje, katerih cilj je bil preverjanje sposobnosti nemške vojske pri zajetju baltskih držav in Leningrada. Vaje so pokazale potrebo po sekundarnih ciljnih blizu rek Dvina in Dneper, zaradi logistične podpore. V primeru, da bi za nemškimi enotami ostale večje sile Rdeče armade, bi bilo napredovanje težje. Hkrati so vaje pokazale, da bi zavzetje baltskih držav in Leningrada pomenilo manj pomoči Armadne skupine Sever Armadni skupini Center (Kirchubel, 2005).

Različna mnenja Hitlerja in njegovih generalov, ter različna predvidevanja OKH in OKW, so bila odrinjena na stran, saj je nemško vrhovno poveljstvo menilo, da bo kampanja v Sovjetski zvezi bila kratka. Skoraj soglasno so pričakovali, da bo začetek kampanje Barbarossa zaznamovalo hitro uničenje Rdeče armade, kateremu bo sledilo hitri premiki in brutalna zasedba ozemlja (Kirchubel, 2005: 16). Načrti za končno osvojitve Moskve so sloneli na sodelovanju severnih armadnih skupin pri osvojitvi Kronštadta in Leningrada, pred prodorom na jugovzhod (Moskva) (Battlefield Series – Leningrad, 2000). Ta načrt ni doživel uresničenja.

3.5 Poveljniki in enote

3.5.1 Poveljniki

Organigram 3.5.1.1: Poveljstvo Armadne skupine sever

(vir: lastno delo na podlagi Kirchubel 2005, Battlefield Series - Leningrad 2000)

Poveljnik Armadne skupine Sever je bil Wilhelm Ritter von Leeb, Bavarec, ki je služil v nemški vojski, kot artilerijski častnik, na Kitajskem med Boksarsko vstajo. Med Veliko vojno³⁰ si je prislužil bavarsko odlikovanje Red Maxa Josefa in ne dedni naslov vitez. Med vojnama je napisal delo "Obramba", ki pa ni znano širši javnosti.

Bil je veren Katoličan in proti-Nacist. 16. januarja 1942 je sam zaprosil Hitlerja, da ga razreši poveljstva in odpusti iz vojske, Hitler ga ni nikoli več poklical v vojsko. Na Nürnberških procesih je bil obsojen na tri leta zapora, umrl je 1956 (Kirchubel, 2005: 18).

General polkovnik Georg von Küchler je tudi bil artilerijski častnik, poveljeval je XVIII. armadi. Med vojno na Zahodu je s svojo armado zajel Dunkirk. Nasledil je von Leeba kot poveljnik Armadne skupine Sever, vendar ni doživel večjih uspehov na tem mestu. Po drugi svetovni vojni je bil na Nürnberških procesih obsojen na 6 let zapora. Umrl je leta 1969.

General polkovnik Ernst Busch velja za pro-nacistično usmerjenega častnika. Štiri leta je bil poveljnik VIII. korpusa in XVI. armade na Poljskem in nato poveljnik Armadne skupine Center. Njen poveljnik je bil tudi med razbitjem te organizacije poleti 1944. Umrl je za posledicami srčnega napada v britanskem ujetništvu julija 1945, pokopan je bil v neoznačen grob (Kirchubel, 2005: 18).

General polkovnik Erich Hoepner je bil konjeniški častnik, ki je poveljeval mobilnim formacijam (oklepna skupina štiri) Armadne skupine Sever. Leta 1938 so Hitlerju nenaklonjeni častniki označili njegovo enoto (1. lahka divizija) za obrambo in nevtralizacijo pred SS enotami v Münchnu, v kolikor bi se Češka kriza odvila v škodo Nemčije. Hoepner je poveljeval XVI. oklepem korpusu na Poljskem in v Franciji. Med kampanjo Barbarossa je bila njegova enota preimenovana v Četrto oklepno armado in premeščena pod neposredno poveljstvo Armadne skupine Center, kjer je bila glavna nosilka bojev za osvojitve Moskve.

Hoepner velja za proti-nacista, vendar je kljub temu drugega maja 1941 napisal obvezno pismo v katerem opisuje prihajajočo "bitko za obstoj nemškega Naroda" proti "judovskemu boljševizmu". Januarja 1942 je prekršil Hitlerjev obvezujoči ukaz "Brez umika". Hitler ga je obtožil nepokorščine pred nasprotnikom in spodkopavanja njegovega vrhovnega poveljstva in avtoritete, ukazal je naj se ga kaznuje z vsemi posledicami. Osumljen je bil sodelovanja v zaroti proti Hitlerju in poskusu atentata nanj v juliju 1944, SS ga je avgusta istega leta usmrtil z obešanjem (Kirchubel, 2005: 18).

³⁰ 1. svetovna vojna;

Med poveljniki korpusov izstopa predvsem general pehote Erich von Manstein, poveljnik LVI. oklepne skupine, ki je imel velik ugled že pred kampanjo Barbarossa in je postal eden izmed najbolj spoštovanih nemških generalov druge svetovne vojne (Kirchubel, 2005: 19).

Med letalskimi generali, ki so poveljevali enotam v podpori Armadne skupine Sever je bilo veliko število "starih orlov"³¹. Poveljnik Luftflotte 1, general polkovnik Alfred Keller, je letel pred letom 1914. Novi Luftwaffe se je pridružil 1935 leta, bil na več višjih poveljstvih in se leta 1943 upokojil. General podpolkovnik Helmut Förster, odlikovan letalec iz prve svetovne vojne, je prevzel poveljstvo I. Fliegerkorps, ko je RAF sestrelila njegovega predhodnika pred začetkom kampanje Barbarossa, operativno poveljstvo je zamenjal za položaj v Ministrstvu za letalstvo leta 1942. Poveljnik Luftflotte 5, general polkovnik Jürgen Stumpff je bil štabni častnik med prvo svetovno vojno, ki je postal načelnik generalštaba Luftwaffe v medvojnih letih. Poveljeval je na severnem bojišču, kjer je do novembra 1943 sodeloval pri napadih, kot je bil napad na konvoj PQ17. Takrat je bil premeščen v protizračno obrambo Rajha. Stumpff je bil predstavnik Luftwaffe na predaji 8. Maja leta 1945 (Kirchubel, 2005: 19).

3.5.2 Enote

Za napad na Sovjetsko zvezo so nemške sile imele na razpolago tri armadne skupine, ki so na začetku imele vsaka po približno milijon vojakov. Armadna skupina Sever je bila sestavljena iz dveh pehotnih armad, ene oklepne skupine³², neodvisnega korpusa (zadolžen za upravljanje zasedenih območij) in poveljstva zaledja (Kirchubel, Robert, 2005: 26).

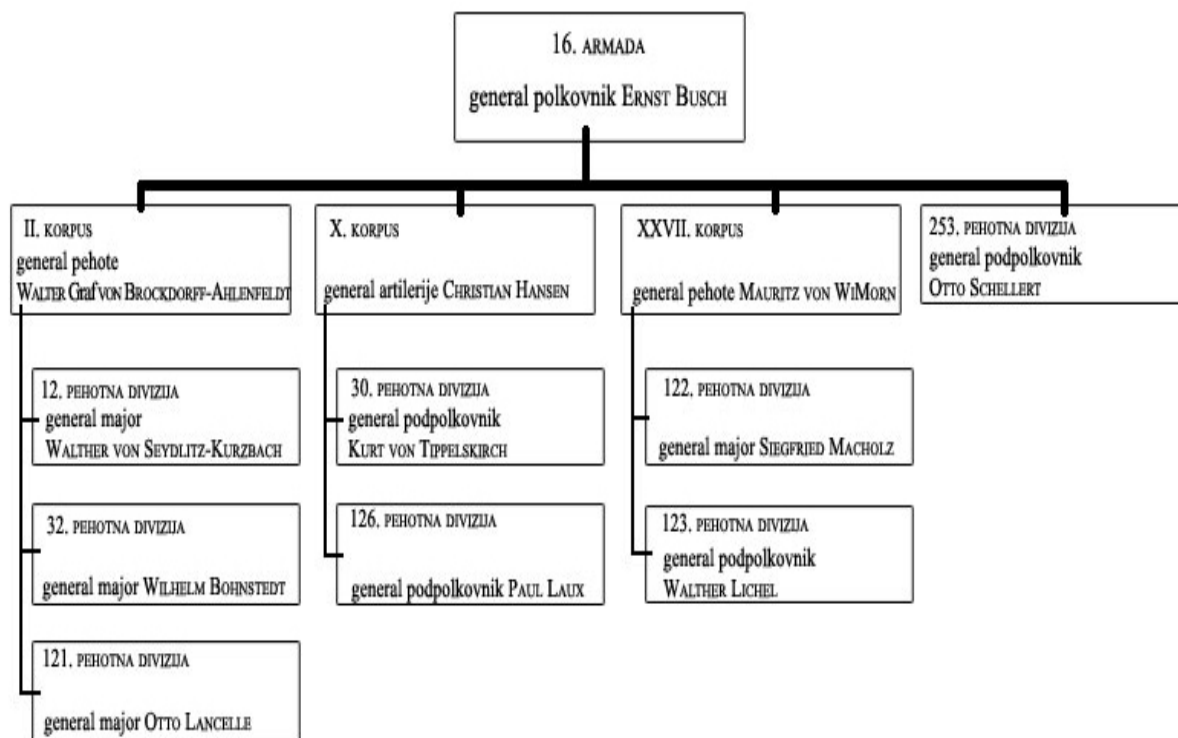
16. armada

Armadna skupina Sever je imela v svoji sestavi dve pehotni armadi (Organigram 2). 16. pehotni armadi je poveljeval Busch, bojni razpored je štel 3 korpuse pehote in eno samostojno divizijo.

³¹ Piloti, ki so leteli že pred letom 1914.

³² Po letu 1942 so se vse oklepne skupine (Panzergruppe) preimenoval v oklepne armade (Panzerarmee).

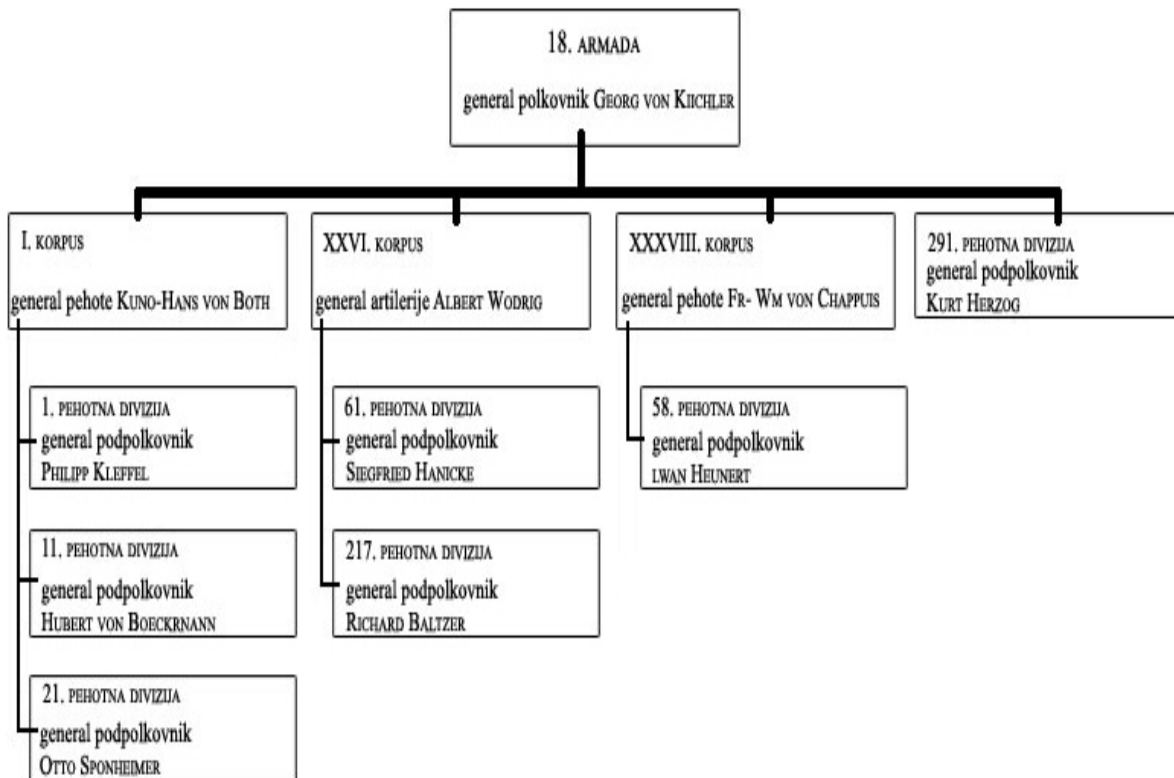
Organigram 3.5.2.1: Poveljniki in enote 16. pehotne armade

(vir: lastno delo na podlagi Kirchubel 2005, Battlefield Series - Leningrad 2000)

18. armada

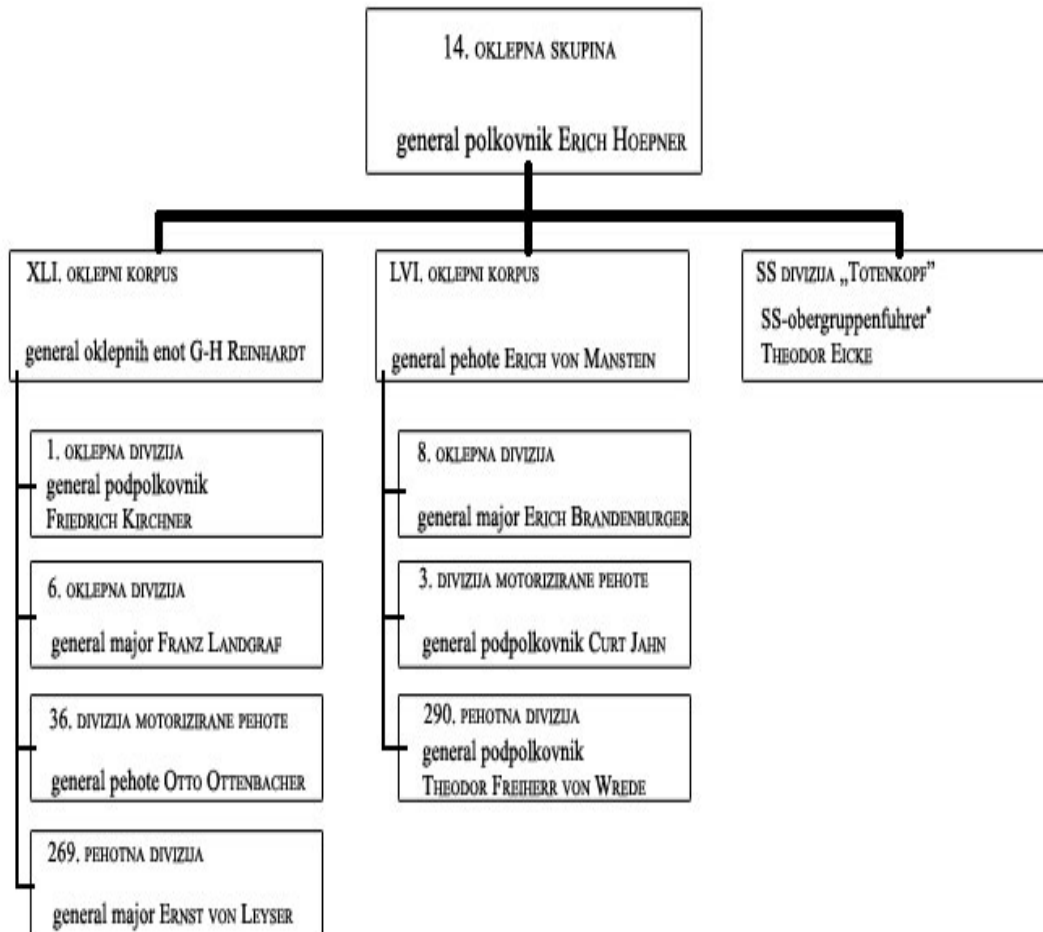
Organigram 3.5.2.2: Poveljniki in enote 18. armade

(vir: lastno delo na podlagi Kirchubel 2005, Battlefield Series - Leningrad 2000)

4. oklepna skupina

Organigram 3.5.2.3: Poveljniki in enote 4. oklepne skupine

(vir: lastno delo na podlagi Kirchubel 2005, Battlefield Series - Leningrad 2000)

Vojna mornarica

Nemška vojna mornarica (nem. "Kriegsmarine") je imela glavno nalogo bojevati se proti britanski mornarici, je imela več skupnih lastnosti s sovjetsko mornarico. Obe sta bili podrejeni kopenski vojski in letalstvu, obe sta bili podvrženi hitremu razvoju sredi 1930 let, obe sta imeli za glavno podmorniško bojevanje, posebno z podmornicami in minami. Nemške mornariške enote v Baltiku so bile sestavljene iz treh do štirih lahkih križark, petih podmornic, 30-40 hitrih patroljnih čolnov in večjega števila mino-iskalcev/polagalcev in iskalcev podmornic. Finska je prispevala dva težka monitorja, štiri topovnjače, pet podmornic in šest patroljnih čolnov. Vendar je bilo sodelovanje med mornaricama omejeno.

Potrebno je omeniti, da sodelovanje nemške vojne mornarice ni bilo del načrta in da so se poveljniki naknadno zavedali vseh logističnih možnosti, ki jih je omogočal transport po morju (Kirchubel, 2005: 22).

Letalske sile

Letalska komponenta Armadne skupine Sever je bila najmanjša med vsemi tremi skupinami, tako da je morala na njenem področju dodatno delovati letalska komponenta nemške armade na Norveškem (Luftflotte 5). Skupaj je imela Luftflotte 1 430 letal (Kirchubel, 2005: 23; Battlefield Series – Leningrad, 2000).

3.5.3 Primerjava nemških in sovjetskih enot

Primerjava nemške in sovjetske vojske je mogoča le na papirju, kajti obe organizaciji sta bili pred začetkom kampanje Barbarossa v fazi reorganizacije. Sredi tridesetih let prejšnjega stoletja sta obe državi dajali prednost napadu pred obrambo, Sovjeti z doktrinama "glubokii boi" in "glubokaia operatsiia"³³ in Nemci z doktrino "blitzkrieg". Vendar so Nemci svojo doktrino uporabljali z uspehom v bojih, Stalin pa je Rdečo armado s svojimi čistkami³⁴ obglavil.

Poglavitno orožje nemške vojske, ki ji je omogočila hitro prevlado na evropskem kontinentu, je predstavljala oklepna sila (nem. "Panzerwaffe"), ki je s svojimi tanki hitro prebila, razdelila in uničila nasprotnikove sile. Po zmagi nad Francijo je Hitler usmeril svoj pogled nad Sovjetsko zvezo, ki je predstavljala ogromnega nasprotnika in hkrati velik prostor za razširitev nemškega naroda. Hitler je zahteval, da se zato poveča število oklepnih divizij podvoji, proizvodnja tankov pa naj se dvigne na 800 do 1.000 enot na mesec. Zaradi stroškov in pomanjkanja delovne sile³⁵ se proizvodnja ni dvignila, število divizij pa se je povečalo na račun delitve števila tankov na divizijo (Clark, 1966). Tako je nemška oklepna divizija, ki je

³³ Doktrina "glubokii boi" je prvič omenjena koncem 20-ih in začetku 30-ih let prejšnjega stoletja, ter je predvidevala izrabo novih tehnologij (predvsem oklepne in letalske sile) za preboj obrambnih linij, značilnih za 1. svetovno vojno, v eni sami, hitri bitki. Tehnološki napredek pa je omogočil nadgraditev te doktrine v doktrino "glubokaia operatsiia", ki je iz ene bitke prerasla v operacijo, katere namen je bil z mobilnimi silami (oklepne in motorizirane sile) izkoristiti preboj obrambne linije, hkrati uničiti več nasprotnikovih obrambnih linij po globini (100 km ali več), ter mu preprečiti vzpostavitev učinkovite obrambe (Glantz, House, 1998).

³⁴ Med Veliko čistko je Stalin pobil 3 od 5 maršalov, 5 od 8 članov Vojnega sovjeta, vse namestnike komisarjev za obrambo in vse načelnike vojaških okrožij, 13 od 15 poveljnikov armad, 57 od 85 poveljnikov korpusov, 110 od 195 poveljnikov divizij in 220 od 406 poveljnikov divizij. Število pobitih častnikov pod ravnijo divizij ni znano, ocenjuje se na 65% (Clark, 1966).

³⁵ Cena tega projekta bi bila 2 milijona Reichsmark in okoli 100.000 izurjenih delavcev (Clark, 1965).

leta 1941 šla v boj z Sovjeti imela polovico tankov, ki so ji bili na voljo v Francoski kampanji. In ker je proizvodnja ostala na istem nivoju, je to pomenilo, da predvidena zamenjava PzKpfW I in II s PzKpfW III in IV ni bila v celoti izvedena. Na začetku Barbarosse je nemška vojska poslala v boj 20 oklepnih divizij, od katerih je 14 imelo v sestavi en regiment s po dvema bataljonoma tankov, 6 pa jih je imelo po tri bataljone. Vsak bataljon je imel okoli 90 tankov in 25% jih je bilo na popravilu. Tako je iz Guderianove postavke 560 tankov na divizijo število padlo na 135 tankov na divizijo. Skupno je tako bilo Nemcem na voljo 3.200 tankov, katerim je nasproti stalo 20.000 sovjetskih oklepnih vozil. Vendar moramo upoštevati, da to niso bili sodobni tanki³⁶ in še ti so bili v delavnicah (okoli 60%), kajti primanjkovalo je rezervnih delov (Windrow, 1973: 8). Prav tako so Sovjeti poleti 1941 razpustili svoje mehanizirane korpuše³⁷ ter se vrnil na raven brigad, ki so bile veličine bataljonov zahodnih armad. Vsaki taki enoti je bila dodana motostrelska četa (Zaloga, 2001: 16). Tako iz vidika organizacije, popolnjenosti in vodenja je bila sovjetska oklepna komponenta podrejena nemški, ki je za seboj imela uspešne kampanje, izkušene poveljnike in kakovostne tanke. Sovjetska zveza je lahko temu zoperstavila le kvantiteto.

Obe strani sta izvedli tudi dokaj ambiciozno preopremljanje pehotnih divizij, katerim sta hoteli povečati mobilnost, da bi lahko spremljali oklepne enote. Vendar je na obeh straneh prišlo do težav, tako da sta nemška in sovjetska navadna pehota bili še vedno glavnina sil. Pri Nemcih je bila poglavitna težava pri izdelavi zadostne količine oklepljenih polgoseničarjev, katere so namenili za prevoz motorizirane pehote³⁸. Tako, da so lahko skozi celoten potek Barbarosse opremili le en bataljon oklepne divizije s SPW (nem. "Shützenpanzerwagen") (Scheibert, 1992: 4). Glavnina operativnih enot je bila tako pehotna divizija. Kajti 4/5 pehote je v boje odhajalo peš.

Sovjeti so imeli večino svojih motostrelskih divizij³⁹ v organizaciji mehaniziranih korpusov, kajti imeli so 4 vrste pehotnih divizij. Osnovna strelska divizija (178), gorska strelska divizija (18), motostrelska divizija mehaniziranih korpusov (31) in samostojne motostrelske divizije

³⁶ Sovjeti so imeli majhno število sodobnih tankov tipa T-34 in KV-1, večinoma so bili to tanki tipa T-26 in serije BT, ki so po lastnostih in zmogljivostih ustrezali nemškim PzKpfw II (Zaloga, 2001: 15).

³⁷ Sestavljeni iz 2 tankovskih in ene motorizirane pehotne divizije.

³⁸ Analiza bojev v Franciji in na Poljskem je pokazala, da tovornjaki niso primerni za sodelovanje z oklepnimi enotami, ker, poleg očitne slabe zaščite, vzame samo izkrcanje in vkrcanje iz/na vozila preveč dragocenega časa, kajti blitzkrieg je potekal zelo hitro (Scheibert, 1992: 3)

³⁹ Strelska (pehotna – Rusi so svojo pehoto zaradi tradicije imenovali "streltsi", kar jim je dajalo večji ugled, kot navadna pehota "pyekhoty") enota, ki je imela tovornjake za prevoz do bojišča (Zaloga, 2001: 7).

(2) (Zaloga, 2001: 7). Ko so poleti 1941 razpustili mehanizirane korpuse, je večina motostrelskih divizij postala navadna strelska divizija.

Tabela 3.5.3.1: Primerjava nemške in sovjetske pehotne divizije

Tabela 1: Nemška pehotna in sovjetska strelska divizija			
Nemčija		Sovjetska zveza	
pehotna divizija	<i>bataljon</i>	strelska divizija	<i>bataljon</i>
3x regiment (3.049 vojakov)	3x bataljon	3x četa (180 vojakov)	3x četa pehote 1x četa z avtomatskim orožjem 1x PT baterija 1x MM vod
	1x oddelek z MG (3x2 MG34/42)		1x četa z avtomatskimi orožji 1x artilerijska baterija (4x76mm)
	1x MM oddelek (3x2 81mm)		1x PT baterija (4x45mm)
			1x MM baterija
5x podpora	1x artilerijski regiment (36x105mm, 12x155mm)	5x podpora	1x regiment artilерије (16x76mm 8x122mm)
	1x PT bataljon (3x četa (12x37mm))		2x inženirski bataljon
	1x izvidniški bataljon		1x izvidniška četa
	1x bataljon za zveze		1x logistična četa
	1x inženirski bataljon		
4x transport	okrepljena četa, konji ali tovornjaki		
1x sanitetna četa			
1x poljska bolnišnica			
1x oddelek VP			
1x poštni urad			
SKUPAJ⁴⁰:	13.196		10.859

vir: Lastno delo na podlagi Thomas, 2002; Winchester, 1998; Zaloga, 2001; Glantz, 1986

Čeprav je imela sovjetska stran večje število divizij, to ni pomenilo tudi večje število vojakov, kajti večina strelskih divizij je bila 80% popolnjena. Na začetku Barbarosse sta si tako nasproti stali številčno izenačeni pehotni komponenti vojske.

⁴⁰ Potrebno je omeniti, da se nobena številka izmed pridobljenih podatkov o številu vojakov v katerikoli enoti ne ujema. Podatki v tabeli so približni.

Letalske sile so bile sekundarnega pomena, nobena izmed nasprotnic ni imela dovolj letal, da bi prevladala na bojišču. Luftwaffe je tako na začetku Barbarosse imela 1.400 letal, od tega 800 dvomotornih bombnikov (Ju-88, Do-17, He-111), 480 lovcev (440 Me-109, ostalo Me-110) in 120 izvidniških letal (Winchester, 1998: 17). Slabost, ki jo je Luftwaffe močno občutila, je bila v pomanjkanju transportnih letal, ki bi lahko pomagali logističnim enotam in predvsem velikih štirimotornih bombnikov z dolgim dosegom, ki bi lahko dosegli sovjetsko industrijsko bazo za Uralom. Sovjetska zveza je imela na razpolago 7.500 letal, od tega jih je bilo 3.400 zastarelih, med ostalimi so imeli 2.000 lovcev (I-16), 1.100 bombnikov SB-2 in 1.000 bombnikov DB-3 (Winchester, 1998: 23). Manjše število lovcev MiG-3 je bilo preslabo oboroženih, da bi se lahko zoperstavili Me-109, I-16 pa je bil prepočasen za nemške lovce in celo bombnike.

Tabela 3.5.3.2: Številčno stanje nemške in sovjetske vojske udeleženi v začetnih operacijah Barbarosse

	Nemčija	Sovjetska zveza
Vojaki	2.867.000	2.680.000
Tanki	3.200	20.000
Letala	1.400	7.500

vir: Lastno delo na podlagi Winchester, 1998; Glantz, 1986

Nemška vojna mornarica (nem. "Kriegsmarine") je imela glavno nalogo bojevati se proti britanski mornarici, je imela več skupnih lastnosti s sovjetsko mornarico. Obe mornarici sta bili v svojih oboroženih silah podrejeni kopenski vojski in letalstvu, obe sta bili podvrženi hitremu razvoju sredi 1930 let, obe sta imeli za glavno dejavnost podvodno bojevanje, posebno s podmornicami in minami. Nemške mornariške enote v Baltiku so bile sestavljene iz treh do štirih lahkih križark, petih podmornic, 30-40 hitrih patroljnih čolnov in večjega števila mino-iskalcev/polagalcev in iskalcev podmornic. Finska je prispevala dva težka monitorja, štiri topovnjače, pet podmornic in šest patroljnih čolnov. Vendar je bilo sodelovanje med mornaricama omejeno.

⁴¹ Številčno razmerje sil je težko natančno določiti, kajti viri navajajo različne številke, npr. stanje tankovskih enot Nemčija: 3.200, SZ: 20.000 (Windrow, 1973), 3.500, SZ: 28.000 tankov (Zaloga, 2001). Za lažje razumevanje sem izbral nižje ocene številčnega stanja.

Sodelovanje mornarice ni bila načrtovano kot del kampanje Barbarossa, možnost transporta po Baltiku je bila upoštevana šele po začetku operacije in resna vključenost mornarice v celotno dogajanje ni bilo načrtovano. Nemci so edino večjo akcijo izvedli 12. junija 1941, ko so minirali Finski zaliv in Rigo. Ostale naloge mornarice so bile preprečevanje izhoda sovjetske mornarice in tako preprečiti izvajanje amfibijskih akcij le-te (Kircubel, 2005: 25).

3.5.4 Primerjava nemških in sovjetskih oborožitvenih sistemov

Pred samim začetkom primerjave bi rad poudaril, da je zelo težko primerjati oborožitvene sisteme, ki so bili uporabljeni v spopadu obeh vojska. Razlogov je več, vendar bom podal le dva primarna razloga⁴², prvi je vsekakor dostopnost do originalnih virov, kjer bi bile zapisane taktično-tehnične lastnosti oborožitvenega sistema. Teh ni. In drugi razlog, v kolikor se da dobiti taktično-tehnične podatke za uporabljene oborožitvene sisteme je potrebno razumeti, da sta tako nemška kot sovjetska stran izvajali zelo dobro cenzuriranje in propagandno dejavnost skozi celotno vojno. Večino pridobljenih podatkov, tudi v uradnih virih, je potrebno vzeti z določeno mero skeptičnosti, kajti avtorji niso imeli svobode pri podajanju informacij, ker bi se to lahko razumelo kot izdaja. Večinoma so bili podatki prirejani ustreznim kriterijem, ki jih je postavljala uradna oblast.

Pehota

Pehotna oborožitev obeh držav je bila v kvaliteti približno enaka, po sestavi osnovne oborožitve pa drugačna. Pešak je imel v nemški vojski v oborožitvi pištolo P-38, repetirko K98K, brzostrelko MP40, puškomitraljez MG34/42, ročno bombo Model 24/39. Sovjetska vojska pa je imela v oborožitvi pešaka pištolo TT-30/33, revolver M-1895, repetirko M-91/30, karabinko M-38, polavtomatsko puško SVT-40, brzostrelko PPSH-41, puškomitraljeze DP, Maxim, ročno bombo F-1, težki ostrostrelski puški PTRD in PTRS-41.

⁴² Namen te naloge ni primerjava oborožitve obeh sodelujočih držav, ampak analiza kampanje, na katero je imela v veliki meri vpliv oborožitev in njena uporaba na bojišču.

Tabela 3.5.4.1: Primerjava pehotne oborožitve nemškega in sovjetskega vojaka

Tabela 1: Primerjava pehotne oborožitve nemškega in sovjetskega vojaka

	Nemčija	Sovjetska zveza		
Pištole	P-38	TT-30/33	M-1895	
- strelivo	9 x 19	7,62 x 25	7,62 x 38R	
- nabojnik	8	8	7	
- delovanje	polavtomatsko	polavtomatsko	revolver	
- doseg	50 m	75 m	35 m	
Puške	K98K	M-91/30	M-38	SVT-40
- strelivo	7,92 x 57	7,62 x 54R	7,62 x 54R	7,62 x 54R
- nabojnik	5	5	5	10 (izmenljiv)
- delovanje	repetirka	repetirka	repetirka	polavtomatska
- doseg	500 m	550 m	500 m	500 m
Brzostrelke	MP40	PPSh-41		
- strelivo	9 x 19	7,62 x 25 TT (7,62 Mauser)		
- nabojnik	32 (500/min)	35/71 (600/min)		
- delovanje	avtomatsko	avtomatsko		
- doseg	100 m	200 m		
Puškomitraljezi	MG-34/42	DP	Maxim	
- strelivo	7,92 x 57	7,62 x 54R	7,62 x 54R	
- nabojnik	50/200/75	47	250	
- delovanje	A, kratki trzaj	A, OSP ⁴³	A, kratki trzaj	
- doseg	1–2.000 m	800 m	2.000 m	
Ostrostrelske puške	K98K	PTRD	PTRS-41	M-91/30
- strelivo	isto kot navadna izvedenka	14,5 x 114	14,5 x 114	isto kot navadna izvedenka
- nabojnik		1	5	
- delovanje		repetirka	polavtomatsko	
- doseg		400 m	100 m	
Ročne bombe	Model 24/39	F1		
- teža	750 g	600 g		
- ubojni doseg	30	30 (200)		
- domet	45-55 m	35-45 m		

(vir: Suarez 1998, Bishop, 1998, Enciklopedija orožja, 1995)

Kot je razvidno iz primerjalne tabele sta obe vojski rešili težave z oskrbo s strelivom na enostaven način in vsa svoja orožja izdelali v enovitem kalibru. Tako so bili naboji za pištole in brzostrelke isti (9 x 19 pri nemški in 7,62 x 25 pri sovjetski vojski), puškomitraljezi so imeli isti kaliber kot puške (7,92 x 57 in 7,62 x 54R). Razlike se pojavijo pri brzostrelkah taktičnih lastnostih, izdelavi (predvsem ceni) in zanesljivosti delovanja.

⁴³ Odvod smodniških plinov.

Pištolni naboji 9 mm Parabellum so bili izredno poceni, tako da se jih je dalo množično izdelovati, vendar so bili namenjeni prebojnosti in ne ustavljanju napadalca. Podobno je bilo s sovjetskim pištolnim nabojem 7,62 x 25, ki je tudi dober za preboj in ne za zaustavljanje cilja (Hogg, Weeks, 2000: 40). Revolverski naboj 7,62 x 38R je imel izredno veliko hitrost, s tem nizko balistično krivuljo, vendar je imel zelo nizko kinetično energijo, tako da ni bil sposoben huje poškodovati človeka na večjih razdaljah. Slaba stran revolverja je bilo zamudno polnjenje in s tem nizka kadenca. Vsa tri orožja so bila zanesljiva in uporabna v vseh razmerah (Bishop, 1998: 231).

Puške so bile pri obeh straneh v letu 1941 glavno pehotno orožje, ki je bilo zastopano v največjem številu. To je bila posledica poznega razvoja brzostrelk, ter fiksacije višjih poveljniških struktur na idejo, da bo druga svetovna vojna kopija prve svetovne vojne. Vse puške, tako nemška K98K, kot ruske M-90/31, M-38, razen SVT-40, so bile repetirke, ki niso bile namenjene hitrem tempu sodobnega vojskovališča druge svetovne vojne. Te puške so bile izdelane za streljanje na dolge razdalje in ne za boje v naseljih, kjer so potekali boji. Zato je pri Nemcih šel razvoj v smer jurišnih pušk, kamor so šli tudi sovjetski konstruktorji. Dobra stran opremljenosti s temi puškami je bila v istem kalibru, ki je bil uporabljen pri puškomitraljezih in je bilo tako mogoče izmenjevat strelivo.

Brzostrelke so bile nekakšen odgovor na bojevanje v rovih, ki je prevladovalo v prvi svetovni vojni. Puške so bile za hitro premikanje in usmerjanje ognja neprimerne v rovih, zato so se začele že med prvo svetovno vojno pojavljati prototipne brzostrelke. Po vojni je razvoj zamrl, in se nadaljeval šele po začetku druge svetovne vojne oziroma po spopadih neposredno pred drugo svetovno vojno (Bishop, 1998: 132). Večinoma so brzostrelke v istem kalibru, kot pištole v isti državi oziroma oboroženih silah. Ker pa je pištolni naboj lažji in ima manjšo polnitev je bila uporabnost brzostrelk omejena, kajti MP-40 je imela uporaben doseg 100 m, PPSH-41 pa 200 m, kar je potrebno vzeti z rezervo, ker kakovost sovjetskih polnitev nabojev v tistih časih ni bila ista (Enciklopedija orožja, 148).

Puškomitraljezi so v glavnem namenjeni zapornemu ognju in neposrednem streljanju. Nemški MG-34, ki je prvi univerzalni mitraljez je poleg svoje zanesljivosti imel še visoko hitrost streljanja (900 nabojev/minuto) je bil zelo dober za izvajanje kritja premika lastnih čet in zapornega ognja, vendar je to pomenilo, da je bil zelo potraten s strelivom (Enciklopedija

orožja, 216). Zato so vsi člani skupine, kjer je bil dodeljen ta puškomitraljez s sabo nosili dodatno strelivo zanj. Ruski DP je bil nekakšna zamenjava za težjega Maxima (64,3 kg), vendar je njegova majhna kapaciteta nabojnika 47 nabojev pomenila, da ni bil sposoben izvajati tako dobrega zapornega ognja kot MG-34, ki je imel naboje v traku. Poleg tega je bilo nastavljanje nabojnika zamudno, podnožje pa je bilo zelo slabo izdelano in ob grdem ravnanju z orožjem imelo navado, da se pokvari (Hogg, Weeks, 2000: 302).

Standardni ostrostrelski puški obeh strani sta bili le nadgradnji obstoječih pušk, ki jim je bil dodan strelski daljnogled. Potrebno je povedati, da nemške sile niso imele težjih ostrostrelskih pušk, kot sta bili sovjetski PTRD in PTRS-41 ali pa britanska Boys, katerih namen je bil uničevanje tankov (<http://en.wikipedia.org/wiki/PTRD>). Delni razlog za to je verjetno slaba kakovost nasprotnikovih tankov in izjemna razširjenost protitankovskih topov v nemških silah.

Ročni granati sta v obeh vojskah imeli podobne taktično-tehnične lastnosti, teža nemške je bila malo večja, ker je imela še lesen ročaj. Ubojni radij obeh bomb je bil 30 m, s tem, da so delci bombe lahko ranili tudi 200 m oddaljeno osebo.

Oklepne enote

Tanki so v obeh vojskah predstavljali mobilne sile, katerih namen je bil preboj nasprotnikove obrambne linije, razdelitev in obkolitev nasprotnikovih enot, ter uničenje zalednih linij. Hkrati pa je bila oklepna enota tudi nosilka boja, ob podpori pehote. Glavni nemški tanki, uporabljeni v letu 1941 na območju Armadne skupine sever so bili PzKpfw II, III in IV. Na sovjetski strani pa je bila velika zmešnjava in med 22.000 tanki je bilo veliko zastarelih tipov, ki so bili v različnih stanjih pripravljenosti, tako da bom opisal in primerjal le najštevilčnejše tanke T-26 in serija BT, ter nova tanka T-34 in KV-1.

Tabela 3.5.4.2: Primerjava nemških in sovjetskih tankov v letu 1941

Tabela 2: Primerjava nemških in sovjetskih tankov v letu 1941

	Nemčija		Sovjetska zveza
Lahki	PzKpfw II		BT in T-26
teža (t)	7,2		11,5/9,3
oklep (mm)	5 – 14,5		6-13/7-16
orožje	1 x 20 mm		1 x 45 mm
hitrost(km/h)	40		72/28
doseg (km)	200		200/175
Srednji	PzKpfw III	PzKpfw IV	T-34
teža (t)	20	23	30,9
oklep (mm)	5-70	10-80	70
orožje	1x 37 mm	1x75 mm	1x76,2 mm
hitrost(km/h)	40	40	55
doseg (km)	155	300	465
Težki			KV-1
teža (t)			45
oklep (mm)			90
orožje			1 x 76,2 mm
hitrost(km/h)			35
doseg (km)			335

vir: lastno delo na podlagi Bronovani front, 1996; Scheibert, 1992; Zaloga, Kinnear, 2001

Čeprav je bilo razmerje v tankovskih silah skoraj 8:1 v škodo nemškim silam, je potrebno razumeti stanje ruskih oklepnih sil. Ruski mehanizirani korpusi so bili v 1938 letu razpuščeni in znova uvedeni šele v 1940, pred samim začetkom kampanje Barbarossa. Večina izkušenih poveljnikov je bila ubitih v Stalinovih čistkah, oprema ni bila vzdrževana in rezervnih delov ni bilo. Poleg tega je večina sovjetskih tankov bila brez radijev, in v fazi preopremljanja z prebojnim strelivom, kajti v tem kratkem obdobju pred ponovno vzpostavitvijo večjih oklepnih formacij, so sovjeti opremili svoje tankovske enote za podporo pehoti, s tem je bilo glavno strelivo visoko eksplozivno in ne prebojno. Sodobnih tankov T-34 in KV-1 je bilo le za vzorec (okoli 150 skupno) in so trpeli isto usodo kot drugi tanki sovjetskih sil (Zaloga, 2001: 24).

Lahki tanki so bili v tej fazi kampanje najštevilčnejši, vendar je pri tem potrebno omeniti, da je večji kaliber orožja pri sovjetskih tankih bil sposoben prebiti oklepe nemških tankov PzKpfw II ampak ne III in IV, ki sta bila v glavnini napada. Poleg tega je bila organiziranost

in poveljevanje v sovjetskih enotah neobstoječa⁴⁴. Nemški srednji tanki so bili kos množici lahkih sovjetskih tankov, tako da se je kvaliteta nemških oklepni sil kosala s kvantiteto sovjetskih tankov. Vendar sta bila tako PzKpfw III in IV preslaba za spopad s T-34. Čeprav je bil oklep T-34 debel le 70 mm je bil ta oklep poševen na krivuljo leta izstrelka, tako, da se je večina izstrelkov odbila od oklepa. T-34 je imel tudi izredno dober top, ki je lahko uničil vse tedanje sovražnikove tanke. S svojo hitrostjo, oklepom in oborožitvijo, bi lahko zaustavil nemško napredovanje, vendar je bilo na voljo premalo tankov, premalo dobrih poveljnikov in komunikacijske opreme, da bi lahko ta tank odločneje nasprotoval izurjenim oklepni enotam Nemčije. Težki tank KV-1 je bil naslednik težkega tanka T-35⁴⁵. Bil je težji in bolj oklepljen od vseh tankov na vzhodnem bojišču leta 1941, vendar je bil počasen in se je zelo rad okvaril. Nasledil ga je IS-1.

S pojavom T-34 in KV-1 so nemške oklepne enote dobile močnega nasprotnika, kajti ta dva tanka je lahko uničil le protiletalski top 88 mm, ki pa ni bil premičen. Druga možnost je bila, da se čaka dokler se tanka ne pokvarita⁴⁶ ali pa se z manevriranjem pride njima za hrbet, kjer je bil oklep najtanjši.

Letalstvo

Na samem začetku kampanje Barbarossa je nemškim letalskim silam uspelo uničiti večino sovjetskih letal na letališčih. Ker ni bilo veliko nasprotnikovih lovcev, se je Luftwaffe osredotočila predvsem na podporo kopenski vojski in bombniškim nalogam. Glavna lovca nemških letalskih sil sta bila Me-109 in Me-110, pri sovjetskih letalskih silah pa I-16 in MiG-3. Primerjava teh letal pokaže, da sta imela preslabe letalske lastnosti (I-16 460 km/h : Me-109 640 km/h), ter prešibko oborožitev (MiG-3 1x 12,7 mm in 2x 7,62 mm : Me-109 2x 13 mm in 1x 20 mm). Bombniki so bili dvomotorni (Nemčija He-111, Ju-88, Do-217) s povprečnim dosegom 2.800 km, bojnim tovorom okoli 2.000 kg in sovjetski DB-3 z dosegom 3.800 km in bojnim tovorom 2.500 kg (Chant, 1999: 232).

⁴⁴ V začetku vojne so sovjetske enote še vedno uporabljale signalne zastave v bojih za sporočanje ukazov, kar je bilo v skrajni sili zelo nevarno početje (Zaloga, 2001: 15).

⁴⁵ Tanke je imel 3 kupole, glavna oborožitev 76,2 mm top in 2x 45 mm topova.

⁴⁶ Začetne verzije T-34 in KV-1 so se zelo rade pokvarile, ker je bil celoten proizvodni proces zelo improviziran (Zaloga, 2001: 35).

3.6 Potek kampanje Armadne skupine Sever

"Düsseldorf" je bila šifra, ki je 21. junija 1941 ob 13.00 razblinila ideje o invaziji britanskih otokov med pripadniki Armadne skupine Sever. Njihovi dotedanji pogovori so se nanašali na "ukano" in "demonstracijo sile" proti Sovjetski zvezi. Po prejetju šifre, je poveljstvo Armadne skupine sever začelo oddajati svojo lastno šifro "Dortmund", kampanja Barbarossa se bo začela naslednji dan.

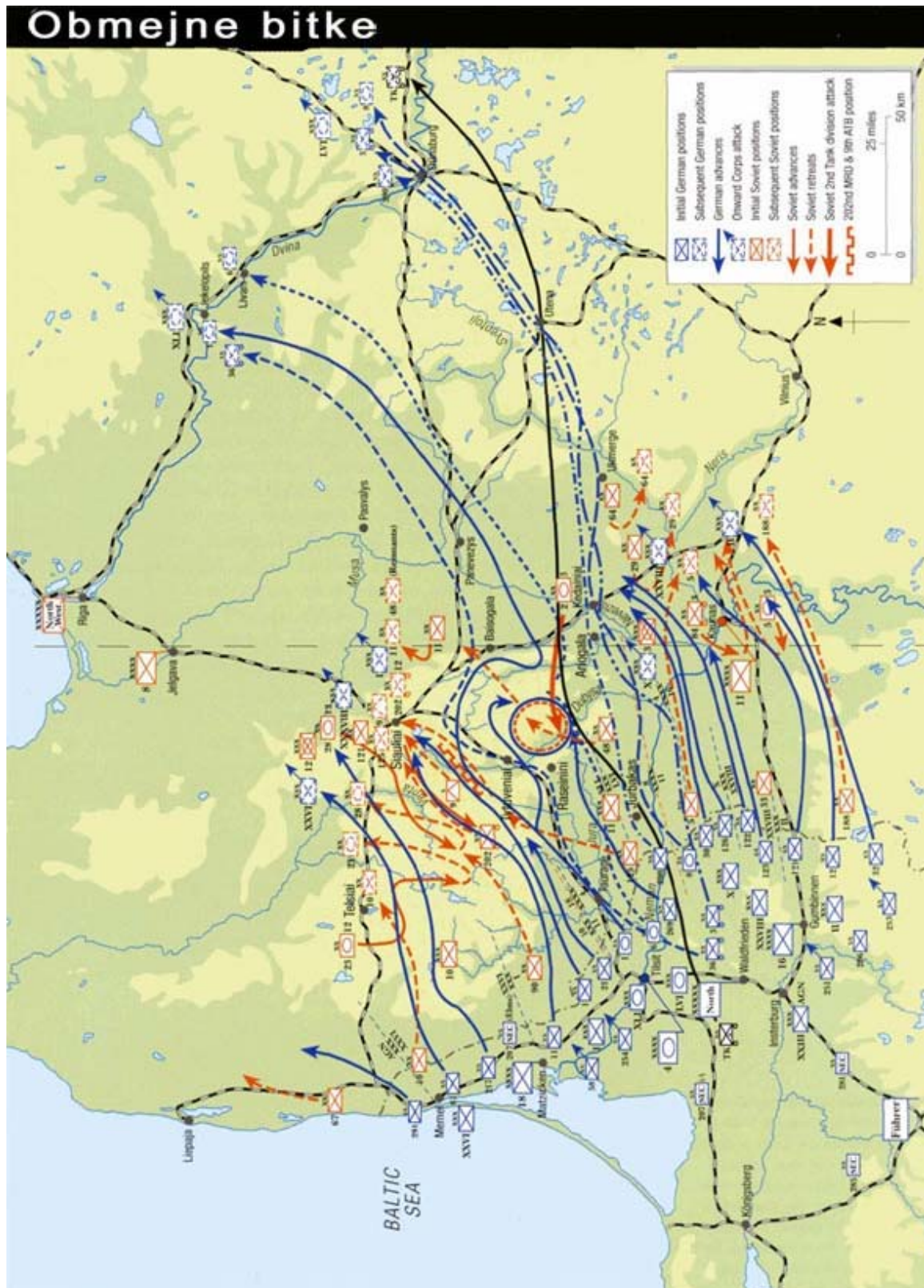
3.6.1 Obmejne bitke, baltske države, vstop v Rusijo

Celo eno uro pred samim napadom je sovjetsko vrhovno poveljstvo izdalo ukaz, ki je prepovedoval provokacije, ki bi lahko pomenile vojno z Nemčijo. Čeprav je bil napad brez vojne napovedi osnovni način bojevanja v sovjetski vojaški doktrini, je bil ta ukaz vseeno izdan (Clark, 1965).

Enote Armadne skupine Sever so se na izhodiščne položaje premaknile 18. junija, v okolico *Memellanda*. Poveljniki enot so sami pregledali bodoče bojišče⁴⁷. Artilerija je začela s pripravo 22. junija ob 3.45, trajala je od 45 minut do treh ur. Sovjetski odgovor se je začel slabo uro po začetku napada, letalski napad Rdečega letalstva pa celo dodatno uro pozneje, kar je pokazatelj pripravljenosti Sovjetskih sil na napad. Metereološke razmere (gosta megla) je dodatno oteževala situacijo, dvignila se je okoli 5.00 in skoraj istočasno je nemška pehota naletela na močvirja in barja, ki so karakteristična za to področje (Kirchubel, 2005: 33).

⁴⁷ Poveljniki so bojišče pregledali oblečeni v kmečka oblačila.

Zemljevid 3.6.1.1: Obmejne bitke

(vir: Kirchubel, Robert 2005, 32)

Na sam dan napada je 291. pehotna divizija napredovala 65 km, medtem ko je 8. oklepni diviziji uspelo zajeti most čez reko Dubiso pri Ariogali. Šele 19 dni po napadu je Stavka⁴⁸ dobila poročilo od Severozahodne fronte. Ukaz za bombardiranje Kaliningrada in Memela je prišel že 23. junija, 3. in 12. mehaniziranem korpusu (poveljnik Sobenikov) pa je ukazal premik na ofenzivne položaje. 23. junija sta tako oba korpusa napadla v severozahodni in jugovzhodni smeri. napad se je odbijal počasi, a se je v naslednjih dveh dneh okreplil. Hkrati je 1. oklepni diviziji uspelo zasesti železniški most pri Tituvenaiju, 6. oklepna diviziji ni uspel prodor do njenega cilja, mostu na reki Dubisi, zato je morala zavzeti obrambno formacijo⁴⁹ ob mestu Roseiniai, kjer jih je napadla 2. tankovska divizija⁵⁰. 25. junija je poveljstvo 1. oklepne divizije, ki je hitelo na pomoč obkoljeni 6. oklepni diviziji, padlo v zasedo, vendar je poveljnik sovjetskih sil, Kuznjecov, svoje sile razdrobil in tako omogočil 1. in 6. oklepni diviziji, da sta se združili in skupaj uničili večino 3. in celoten 12. mehanizirani korpus⁵¹. Ko se je 1. oklepna divizija rešila obroča, je lahko napredovala in 28. junija zavzela mostišče preko Dvine pri Jakopilsu (Kirchubel, 2005: 33-35).

Ker je na začetku kampanje von Mansteinu uspelo zasesti nepoškodovan most čez Dubiso, je lahko hitreje napredoval in je že 26. junija zasedel most preko Dvine pri Daugavpilsu. Ta hiter predor je bil možen, ker se je sovjetska 11. armada umaknila na vzhod, namesto na sever⁵², kamor sta jo potiskali nemška 16. armada in 3. oklepna skupina. 27. junija proti večeru je Kuznjecov začel z napadom na nemške sile pri Daugavpilsu, kajti to mesto so zasedle nemške oklepne enote brez podpore pehote. Napad, kljub sovjetskim napadom iz zraka in kopnega (27. armada in 21. mehanizirani korpus), ni uspel, LVI. oklepni korpus je ob pomoči Luftwaffe uspel obdržati položaje in uničiti večji del sovjetskih oklepnih sil. Na Kuznjecov ukaz so se ostanki 27. armade umaknili na vzhod, s tem je odstranil vse sovjetske sile na relaciji Daugavpils – Leningrad (Kirchubel, 2005: 36-39).

Pehotni armadi sta v tem času skrbeli za varnost bokov (16. armada) in napredovali po baltskih državah (18. armada). 291. pehotna divizija 18. armade je tako 24. junija osvojila

⁴⁸ Stavka je bila nekakšen sovjetski generalštab, sestavljen iz osmih vojaških častnikov in štirih komisarjev, ki so nadzirali celotno telo. Administrativni nadzor je bil v rokah načelnika (in njegovega namestnika) tega štaba, ki je poročal direktno Stalinu. Stavka ni imela glavne besede, vse ukaze je izdajal Stalin (Clark, 1965).

⁴⁹ Formacija jež – nem. "Igel", kjer se oklepniki razvrstijo v krog, da lahko branijo celotnih 360° obrambne linije.

⁵⁰ Divizija samo na papirju, dejansko je imela v sestavi le 100 tankov, od tega okoli 35% KV-1.

⁵¹ Od 690 tankov je 12. mehanizirani korpus imel po enem tednu bojov le še 50 operativnih tankov.

⁵² Umik proti severu je bil tudi bolj smiseln, saj je bila tudi Kuznjecova preostala vojska.

Liepajo, 11. pehotna divizija je 26. junija osvojila Siauliaji in Ventspils, 61. pehotna divizija pa že 1. julija Rigo⁵³. 16. armada je morala skrbeti za varnost bokov Armadne skupine Sever in hkrati obdržati vezo z Armadno skupino Center. Njena 121. pehotna divizija je 24. junija dosegla utrjeno glavno mesto Litve, Kaunas. Ker so sovjetski branilci porušili mostove preko rek Neman in Neris, so nemški inženirci X. pehotnega korpusa preko obeh rek zgradili mostišče in omogočili prehod rek. Za mostišče je 25. in 26. junija potekala ogorčena bitka, kjer so nemškim enotam pomagali tudi litvanski aktivisti⁵⁴. 16. armadi je uspelo na svojem območju zajeti 24 nedotaknjenih mostov, tako je lahko 30. pehotna divizija 4. julija zajela prvo mostišče preko reke Dvine pri Livani (Kirchubel, 2005: 39-40).

Ko so se pehotne in oklepne sile spet združile je von Leeb ukazal ponovno napredovanje, tako sta oba oklepna korpusa začela napredovati. 1. oklepna divizija se je 2. julija približala Ostrovu na 50 km, ker ni naletela na večje točke odpora. Večina sovjetskih naporov je bila usmerjenih proti von Mansteinovemu LVI. oklepnemu korpusu, vendar Hoepner ni dovolil, da bi se Reinhardtov XLI. Oklepni korpus ustavil in pomagal. 1. oklepna divizija je 4. julija osvojila Ostrov, proti kateremu je že napredovala sovjetska 27. armada. Sovjeti so takoj napadli, ter skupaj z letalstvom, oklepniki in pehoto napadali mesto do 8. julija, ko je na pomoč končno prišel del XLI. oklepnega korpusa. Bitka je bila končana 11. julija, ko so se oslABLJENE sovjetske enote začele umikati proti Opočki.

Medtem je 18. armada napredovala proti Finskem zalivu, kjer je sovjetska 8. armada zavzela položaje na liniji Parnu–Tartu. 61. pehotna divizija je prebila linijo in za nekaj časa zajela Tartu, ampak ker ni imela dovolj streliva, se je morala umakniti in južno od Poltsamajo zavzeti obrambno formacijo. 16. armada pa se je bojevala iz smeri Dna do Polozka, kjer ji je nasproti stala novonastala sovjetska 22. armada.

6. julija se je napredovanje LVI. oklepnega korpusa, ki je sledil umikajočim sovjetskim enotam proti Opočki, obstalo v močvirjih pred mestom samim. Šele 11. julija je von Mansteinu uspelo osvojiti Opočko, vendar je bil takoj napaden. Hoepner je XLI. oklepni korpus poslal na sever, da bi obkolil enote Rdeče armade, ki so se bojevale z 18. armado ob

⁵³ V desetih dneh so enote 18. armade prehodile 240 km, zato je von Kuchler omejeval premike na intervale med 3. in 8. zjutraj, ter 6. in 10. popoldne (Kirchubel, 2005: 39).

⁵⁴ Litvanci so navdušeno sprejeli nemške vojake, kajti Stalinova vladavina ni bila brez terorja (Clark, 1965).

Čudskem jezeru. Napredovanje so oteževala minska polja in tankovske ovire Tako je XLI. oklepni korpus dosegel reko Pljuso šele 12. julija.

XLI. oklepni korpus je pod Hoepnerjevim vodstvom napredoval proti reki Luga, kjer je v začetku julija zajel most preko reke pri Kingisepu. Na vzhodni strani Čudskega jezera sta 1. in 6. oklepna divizija nadaljevali proti severu, kjer jima je 14. julija uspelo zasesti most v bližini Ivanovskojeva. Hkrati je 1. oklepna divizija blizu Sabska zajela svoj most preko Luge. To mostišče je nenehno napadalo večje število sovjetskih miličniških enot⁵⁵, ki so po železnici prihajale iz Leningrada. Proti jugovzhodu je LVI. oklepni korpus napredoval od Opočke proti Novgorodu, kjer je imel cilj presekane železniške povezave Moskva–Leningrad pri Čudovem. Ta korpus so hkrati napadla 11. armada in I. armadni korpus, ter ga vezala v bitko, ki je trajala od 14. do 18. julija. Sovjetskim silam je uspelo odrezati predhodnico LVI. oklepnega korpusa, 8. oklepno divizijo, kateri ni bilo pomoči, saj LVI. korpus ni mogel manevrirati na območju, kjer je bila le ena uporabna cesta. Tako sta bili na pomoč poslani 3. motorizirana divizija in divizija "Totenkopf" (Kirchubel, 2005: 41-45). 3. motorizirana, "Totenkopf" in 269. pehotna divizija so napredovale proti reki Lugi in na Hitlerjevo vztrajanje je bila ta smer težišče napada. 24. julija so tako začeli napad, katerega cilj je bila združitev Hoepnerjevega desnega korpusa (LVI.) z Finci ob reki Svir, vendar je sovjetska vojska dobro branila svoje položaje, tako da se je moral LVI. korpus umakniti na začetne položaje. Za napad je bil spet pripravljen za napad na mesto Luga.

V začetku avgusta je 30. pehotna divizija počasi napredovala južno od Ilmenskega jezera proti Staraji Rusi. Na njeni levi strani pa je 121. pehotna divizija pripravljala napad na Utogoršk. Luftwaffini izvidniki so poročali, da je pred obema divizijama organizirana dobra obramba v globini slabih deset kilometrov. Zaradi slabega vremena letala niso mogla pomagati kopenskim enotam, zato je 121. divizija na tem mestu v dveh dneh utrpela večje izgube, kot prej v petih tednih kampanje. 16. armada in 4. oklepna skupina sta se do konca avgusta borili na območju med Čudskim in Ilmenskim jezerom, južno od Leningrada (Kirchubel, 2005: 45-46).

Na severu ob Finskem zalivu pa se je nemška 18. armada bojevala proti sovjetski 8. armadi za osvojitve Tartuja in Viljandija. 22. julija je tako XXVI. pehotni korpus začel napad na

⁵⁵ Miličniške enote so bile lahka pehota, katere vojaško urjenje je trajalo kvečjemu dan ali dva.

Poltsamo, ki ga je napadla 61. pehotna divizija ob pomoči jurišnih topov⁵⁶, dan za tem pa je 217. pehotna divizija napadla Turi. Obe enoti sta obkolili 48. in 125. strelsko divizijo ob Čudskem jezeru, 245. pehotna divizija pa je 8. avgusta zajela Kundo ob Finskem zalivu. Z uničenjem sovjetskih enot po baltskih državah in zavarovanjem hrbta iz smeri Leningrada, se je 18. armada pripravila na napad na Talin. Začel se je 20. avgusta, z napadom XLII. pehotnega korpusa, ki sta ga podpirala artilerija in jurišno topništvo. Zaledje pa so jim varovale Estonske samoobrambne sile. Nemške enote so prodrle v predmestje Talina šele 27. avgusta, zato so Sovjeti evakuirali enote iz mesta po morju (Kirchubel, 2005: 45-49).

Enotam Armadne skupine Sever je v 68 dneh uspelo zasesti baltske dežele, uničiti večje enote Rdeče armade in se prebiti do 100 km stran od Leningrada. Za tak razvoj dogodkov je več razlogov, vendar bi za glavnega izpostavil katastrofalno stanje v Rdeči armadi. Od leta 1935 do 1938 je v njenih vrstah potekala čistka, ki je dobesedno obglavila vse enote na operativni ravni (Clark, 1965), ter ohromila ostali ravni do te mere, da je prej moderno opremljena in dobro vodena vojska postala podobna sovjetski vojski, ki se je borila v revoluciji. Vsi kadri, ki so zagovarjali doktrino globinske operacije (Tuhačevski in njegovi sodelavci) so bili med temi čistkami pobiti (Clark, 1965), mehanizirani korpusi in tankovske enote so bili iz ofenzivnega samostojnega kontingenta premeščeni v podporo pehoti, ker so na položaje prišli konzervativni poveljniki (Glantz, House, 1998). Ko se je Rdeča armada osramotila v vojni s Finsko, so se stvari začele spreminjati, a v RA je že bilo vzpostavljeno vzdušje strahu, ki je omrtvičilo vsakršno iniciativo (Clark, 1965). Fedorenku⁵⁷ je leta 1940 uspelo prepričati Stalina, da je ukazal ponovno ustanovitev mehaniziranih korpusov, ki jih je leta 1939 Kulikova komisija⁵⁸ efektivno razpustila. Ko se je kampanja začela, je bila večina poveljnikov sovjetskih enot na položajih manj kot eno leto.

Dodatna slabost Rdeče armade je predstavljala premestitev prednjih enot na nove položaje, ki jih je Sovjetska zveza dobila na podlagi nemško-sovjetskega sporazuma o delitvi Poljske⁵⁹.

⁵⁶ Jurišni top je bila kombinacija šasije tanka in močnejšega topa, ki je bil vgrajen v samo šasijo in ne v kupolo. Večinoma je bil ta oborožitveni sistem namenjen pomoči tankom.

⁵⁷ Načelnik Vrhovnega oklepne direktorata.

⁵⁸ Julija 1939 je komisija pod vodstvom pomočnika obrambnega ministra Kulika preverjala smiselnost obstoja mehaniziranih korpusov, njena odločitev je bila, da se iz mehaniziranih korpusov odstranijo enote mehanizirane pehote, tako nastale tankovske enote pa se namenijo za podporo pehoti. Ustanovila je tudi štiri mehanizirane divizije, ki so bile podobne nemškim oklepni divizijam, vendar so imele drugačno nalogo. Do januarja 1940 so bili vsi mehanizirani korpusi, razen dveh, razpuščeni (Glantz, House, 1998).

⁵⁹ Molotov – Ribbentropov sporazum iz 1939.

Leta 1936 so Sovjeti začeli graditi t.i. Stalinovo linijo⁶⁰, katere namen je bil zadržati napredujoče enote napadalca v zanj negostoljubnem območju Pripetskega močvirja. Ker je sovjetska vojska dobila ukaz za premestitev na Poljsko in baltske države, je to pomenilo, da je bila Stalinova linija brez zadostnega števila vojakov (Glantz, House, 1998). Ker so bile vse enote odstranjene s Stalinove linije in premeščene na nove meje Sovjetske zveze, je to pomenilo, da so se enote morale same utrditi na novih položajih in če pomislimo, da je večina enot bila slabo vodena in nemotivirana (vzdušje strahu) se hitro uničenje prednjega ešalona Rdeče armade ne zdi več tako nemogoče.

Temu je potrebno dodati še kronično pomanjkanje rezervnih delov za vsa vozila in plovila, slabo vzdrževanje le-teh in tudi slaba opremljenost z komunikacijskimi napravami. Hkrati so bili sovjetski vojaki slabše trenirani in opremljeni (Zaloga, 2001: 3-6).

Nasproti tej Rdeči armadi pa je bila izkušena, dobro opremljena in vodena nemška armada, ki je imela veliko izkušenj iz kampanj v Franciji in na Poljskem. Čeprav se je začela kazati pomanjkljivost logistične podpore (Kirchubel, 2005: 43), ko so nemške oklepne enote napredovale hitreje kot njihova pehota in logistična podpora, so nemške enote še vedno imele dovolj zagona, da so hitro premagale nasprotne enote in obdržale zasedena območja.

Kljub vsem težavam in pomanjkljivostim je potrebno omeniti herojski upor sovjetskih branilcev, ki so hrabro branili brezupne položaje, zagrizeno napadali napredujoče nemške enote in v veliki večini primerov do konca izpolnjevali Stalinov ukaz, niti koraka nazaj. Nemške in sovjetske enote so si bile po številu in opremljenosti podobne, osnovna oborožitev vojakov je v letu 1941 bila podobna (puške, brzostrelke), tanki so imeli podobne taktično-tehnične lastnosti (PzKpfw-II in T-26 sta bila podobna, modeli PzKpfw-III in IV, ter T-34 in KV-1 pa niso bili še tako množični), letala pa so si bila izenačena (malo številnim tehnično boljših nemškim letalom je nasproti stalo večje število solidnih sovjetskih letal), vendar je po mojem mnenju prevladovala nemška izkušnost, dobro vodenje na operativni in taktični

⁶⁰ Stalinova linija je potekala na črti Čudsko jezero-močvirje Pripet-zgornji Dneper v dolžini 120 km. Sestavljali so jo minska polja, umetna jezera in pasovi močvirnatga terena pred utrdami, ki so bile zgrajene, da vzdržijo zadetke granat do 100 mm. Naravne ovire je dopolnjevala mreža betonskih in zemeljskih ovir, ki so bile skrbno zamaskirane, da jih je nasprotnik opazil šele v zadnjem trenutku. Za tem pasom se je razprostiral 10-12 km dolg pas ovir iz v zemljo zabitih hlodov, za njimi se je razprostiral pas dreves porezanih v višini enega metra in prepleten z bodečo žico, ter ojačan z betonskimi piramidami (Clark, 1965).

ravni, ter dejstvo, da je imela nemška vojska dokaj jasne načrte in zastavljene cilje, sovjetska vojska pa ni imela nič od tega.

3.6.2 Kriza nemškega poveljstva

Skozi celotno pripravljanje načrtov za kampanjo se je v nemških poveljniških vrstah odvijal bolj ali manj prikrit boj med zagovorniki takojšnjega napada na Moskvo in zagovorniki postopnega napada na Moskvo, po zavzetju ciljev Armadne skupine Sever in Jug (Kirchubel, 2005: 26). To se je poznalo tudi na neodločni uporabi sil, zastojem zaradi nasprotujočih povelj in premeščanje oklepnih enot iz enega na drugo bojišče (Kirchubel, 2005: 37-43).

Različni pogledi in želje poveljnikov so prvič prišli na površje in povzročili prvo krizo v drugi polovici julija do konca avgusta.

21. julija je Hitler obiskal von Leebov štab, kjer je bil presenečen na slabotnostjo poveljnika in slabimi rezultati obiska, zato je poslal v štab še von Paulusa, da bi ta prepričal Hoepnerja za napad med Čudskim in Ilmenskim jezerom. Vendar se je von Paulus vrnil z oceno, da to območje ni primerno za tankovsko bojevanje, nakar je Hitler poslal k von Leebu Keitla, ki je von Leebu obljubil pomoč VIII. letalskega korpusa. Von Leeb mu je razložil, da rabi namesto 26 divizij, ki jih ima na razpolago, 35 divizij, kajti 16. armada ni sposobna braniti 320 km frontne črte (Kirchubel, 2005: 59).

Ob tem času je Hitler zbolel, ter je bilo poveljstvo bolj kot ne v rokah višjih poveljnikov v Nemčiji sami. Dilemo naj bi rešila Hitlerjeva Direktiva 33, ki je skupaj z Dodatkom odredila, da bo 3. oklepna skupina (del Armadne skupine Center) pomagala Armadni skupini Sever zavzeti Leningrad, vendar se je zaradi težkih bojev v okolici Smolenska odhod 3. oklepne skupine zavlekel. Ta direktiva je pravilno ugotovila, da je zavzetje Leningrada predpogoj za zajetje Moskve, ampak Halder se s tem ni strinjal. Splet okoliščin je izničil jasnost Direktive 33, zato je 30. julija Hitler izdal Direktivo 34, kateri je šele 12. avgusta sledil Dodatek, vendar je tudi ta direktiva bila nepopolna, kajti izpostavila je nujnost zavzetja Leningrada pred napadom na Moskvo, hkrati pa ni dovolila sodelovanje Hothove 3. oklepne skupine višje od višavja Valdaj. Hitlerjevi ukazi, da se mora Armadna skupina Sever združiti s finsko vojsko in tako obkoliti Leningrad, ter da se mora okrepiti desni bok Armadne skupine Sever, na tak način niso bili izvršljivi (Kirchubel, 2005: 59).

Hitlerjeva bolezen je tako pustila ukazovanje v rokah von Brauchitscha, Jodla, Halderja in Guderiana. Von Brauchitsch je bil kot poveljnik kopenske vojske nezainteresiran za podpiranje ene ali druge strani, tako da je imel Halder, načelnik štaba kopenske vojske, proste roke in je lahko zagovarjal svojo idejo o zavzetju Moskve. Na operativni ravni so tako poveljniki prevzeli iniciativo in po svoje izvajali napade, LVI. korpus je bil sredi julija brez možnosti napredovanja po cesti do Novgoroda, von Manstein je neuspešno poizkušal prebiti Lužko linijo, ter se združiti z XLI. korpusom za napad na Leningrad (Kirchubel, 2005: 63).

Zakaj je prišlo do te krize je težko razumeti, moje mnenje je, da je bila kriza posledica več razlogov. Predvsem je potrebno razumeti, da čeprav je bil Hitler vodja tako edine politične stranke, kot vodja vojske, to še ni pomenilo, da ljudje okoli njega niso imeli svojih idej o tem, kaj je potrebno storiti, da bo Barbarossa uspela.

Clark (1965) označuje Hitlerja, kot "... pogumnega nosilca Železnega križca za zasluge v bojih, ki je vse svoje življenje preučeval vojaške zadeve in je z nagnjenostjo k tveganim odločitvam, s svojo intuicijo, ter sposobnostjo motiviranja množic dosegel velike uspehe v začetku vojne.". Kdor je kdaj poslušal njegove govore in gledal posnetke le-teh, bi se s tem strinjal. Tak odnos in sreča sta mu omogočila, da je do leta 1942 osvojil večino Evrope, severno Afriko, ter dosegel predmestja Moskve, Stalingrada in Leningrada. Vendar moramo izpostaviti dejstvo, da je bilo to mogoče zaradi ljudi kot so bili Guderian, von Manstein in Rommel, ki so razumeli tehnološki napredek in ga znali spretno izrabiti za doseganje uspehov. Tako je Hitlerjevo strateško vizijo lahko generacija novih, v boju izurjenih poveljnikov izvedla na operativni in taktični ravni. Ko se je v juliju in avgustu 1941 Hitlerjevo stanje poslabšalo, ni mogel odločno izraziti svoje volje in tako so njegovo voljo nekateri poveljniki⁶¹ razumeli po svoje (Clark, 1965, Kirchubel, 2005: 63-64). Halder je imel vseskozi fiksno idejo o osvojitvi Moskve, zato mu Hitlerjevi ukazi o prednosti zavzetja Leningrada niso ustrezali, izrabil je Hitlerjevo bolezen, ter oviral pomoč Armadni skupini Sever s strani 3. oklepne skupine Armadne skupine Center (Kirchubel, 2005: 43-46).

Moje mnenje je, da se je ta kriza pojavila v prvi vrsti zaradi različnih pogledov vrhovnega poveljstva na smer delovanja in prioritete pri osvajanju v kampanji Barbarossa. Hkrati pa ne smemo pozabiti, da se je v Sovjetski zvezi Nemčija prvič srečala z vojsko, ki ji je bila

⁶¹ Predvsem načelnik štaba nemške kopenske vojske general polkovnik Halder.

številčno dorasla, s pokrajino, ki ni omogočala večje izrabe oklepni sil, ki so bile ključnega pomena za zmago nad Francijo in Poljsko, ter z ogromnimi razdaljami, ki niso bile prepletene s cestami, kot je bilo to slučaj v Zahodni Evropi.

3.6.3 Prodor proti Leningradu in obkolitev mesta

Ko se je kriza v nemškem poveljstvu končala, se je napad na bojišču začel z novim elanom. Vendar so se že na začetku pokazale težave z logistiko, kajti enote nemške vojske so bile predaleč, da bi se lahko oskrbovale iz nemških oz. poljskih območij. Premik logistične baze⁶² iz Daugavpilsa v okolico Luge je tako onemogočil večja bojna delovanja do 8. avgusta, kar je pomenilo, da so sovjetske sile v Leningradu dobile dodaten čas za izgradnjo in utrjevanje utrd in obrambnih sistemov.

Oklepne enote 4. oklepnega korpusa so bile razdrobljene po prostranstvu ruskih step, ker je Hitler vztrajal pri sklenitvi obroča okoli Leningrada in združitvi nemške in finske vojske na reki Svir, je bil dan prevelik poudarek napredovanju LVI. oklepnega korpusa. Ta se je nahajal na območju, ki je bil idealen za branjenje, s sabo pa ni imel pehotne podpore. Slabo vreme in slaba logistična oskrba sta napad 6. oklepne divizije na Lužko obrambno linijo omogočila šele 8. avgusta. Ker ni bilo nobenega napredovanja, sta ji na pomoč prišli 8. oklepna in 36. motorizirana divizija, ki sta v štirih dneh izgubili 1.600 mož in 900 tankov. 13. avgusta jim je uspel preboj, 8. oklepna divizija je izvedla premik na jug, kjer se je združila z enotami LVI. korpusa, ki so prihajale iz Luge (Kirchubel, 2005: 61-62).

Medtem se je 16. armada borila proti sovjetskim 48., 34., 27. in 11. armadi, ki so izrabile 50 km veliko luknjo med njenima X. in II. pehotnim korpusom. Številčno močnejše sovjetske armade⁶³ so 16. avgusta prisilile 30. pehotno divizijo k umiku iz Staraje ruse, ter jih potisnile 50 km stran. Von Leeb je ukazal 3. motorizirani diviziji in diviziji "Totenkopf", skupaj za zračno podporo I. in VIII. Letalskega korpusa, da se premaknejo k mestu Dno in začnejo z napadom. Do 23. avgusta so tako 3. motorizirana, "Totenkopf", LVI. korpus in letalski korpusi napadli in uničili štiri sovjetske strelske divizije. Skupaj z LVII. korpusom Armadne

⁶² Logistična baza je bila sestavljena iz delavnic za popravilo oborožitvenih sistemov, skladišč za opremo in hrano ter rezervnimi deli (Clark, 1965, Glantz, House, 1998).

⁶³ 12 sovjetskih divizij je napadlo tri divizije nemškega X. korpusa.

skupine Center so naslednji dan začeli napad na Velikije Luki, ki so ga osvojili 26. avgusta in pri tem uničili 6 strelskih in eno tankovsko divizijo. LVII. korpus se je počasi prebijal proti severu in se 9. septembra pridružil Armadni skupini Sever pri Holmu. Združeni II. in X. pehotni, ter LVI. in LVII. oklepni korpus so 12. septembra začeli napad na Demjansk in Valdajske višine. Zaradi ravninskega, močvirnatga terena, 45 cm globokega blata in močnega podrastja je bilo napredovanje počasno, nočne premike pa so oteževali napadi partizanov. Vseeno jim je uspelo 16. septembra zasesti Demjansk, vendar je zaradi nikakršne logistične podpore napredovanje obstalo. Edino logistično pomoč je predstavljalo zračno oskrbovanje z Ju-52⁶⁴. Po 18. septembru pa so bile oklepne enote premeščene na Moskovsko bojišče. Zapiranje luknje med II. in X. korpusom ter zavzemanje Valdajskih višin je pomenilo, da se je napredovanje proti Leningradu ustavilo (Kirchubel, 2005: 63-65).

Med 7. avgustom in 4. septembrom je sovjetsko bombniško letalstvo izvajalo napade na Berlin iz letališč na otokih Saaremaa in Hiiumaa, tako da je 18. armada dobila ukaz, naj ta otoka zasede. Ob pomoči Kriegsmarine in finske mornarice je 18. armada izvedla desant in po hudih bojih 5. oktobra zasedla otok Saaremaa, 21. oktobra pa otok Hiiumaa. Skupno so tako uničili 3 sovjetske divizije (Kirchubel, 2005: 65-67).

Čeprav je 6. oklepni diviziji uspelo priti vsega 160 km do Leningrada že sredi julija, se od tam ni bila sposobna prebiti naprej. Tako so 4. septembra von Brauchitsch, Hadler in Keitel prišli v von Leebov štab pri Pskovu in mu sporočili nov Hitlerjev ukaz, Leningrad mora samo obkoliti, ne zavzeti. 5. septembra je Hitler von Leebu dal nova navodila, napasti je moral Shlisselburg⁶⁵ in s tem obkoliti Leningrad in hkrati napasti Volhov, da bi se združil z finsko vojsko. 6. septembra je Hitler izdal Direktivo 35, ki je obravnavala napad na Moskvo, v njej je bil postavljen rok (15. september), do kdaj ima von Leeb na razpolago VIII. letalski korpus in ostanke 3. oklepne skupine. V zameno za njiju je von Leeb dobil 7. zračno-desantno divizijo iz Krete, 250. pehotno divizijo iz Španije, 212. in 227. pehotno divizijo iz Francije.

V drugi polovici avgusta so nemške oklepne enote (1. in 6. oklepna divizija) napredovale proti Krasnogvardejsku⁶⁶, vendar je bilo napredovanje zaradi dežja oteženo, poleg tega pa je nadpovprečna uporaba protitankovskih min s strani sovjetskih sil znižala razmerje v uničenih

⁶⁴ Trimotorno transportno letalo, večinoma namenjeno prevozu padalcev.

⁶⁵ Od 1944 do 1992 znan kot Petrokrepost.

⁶⁶ Sedaj poimenovan Gačina, med letoma 1929-1944 poimenovan Krasnogvardeysk (Encyclopædia Britannica).

tankih na 1:2, za Nemce nesprejemljiv trend. Oslabljene oklepne enote so dokončno obstale 24. avgusta, ter se naslednja dva tedna samo branile pred napadi.

Enote za končni napad na Leningrad so bile sestavljene iz XLI. oklepnega, XXXVIII. in L. pehotnega korpusa⁶⁷ z nalogo napasti Krasnogvardejsk in ustaviti sovjetsko 8. armado, XXVIII. pehotni korpus in 12. oklepna divizija z nalogo napasti Slutsk in Kolpino. Na vzhodni strani Leningrada je bil XXXIX. oklepni korpus z nalogo preprečiti dostop sovjetskih okrepitev do Leningrada. Leningrajska fronta⁶⁸ je bila sestavljena iz 8. armade proti zahodu Leningrada, 42. armade pri Krasnogvardejsku in 55. armade v okolici Slutska in Kolpina. 23. armada pa je bila premeščena na Karelijo.

Nemški napad se je začel na vzhodni strani, kjer se je XXXIX. oklepni korpus boril proti 55. in 54. armado, ter se po hudih bojih prebil do Čudovovu, ki ga je osvojil 25. avgusta. 8. septembra je padel Shlisselburg, obroč okoli Leningrada se je zaprl. 36. motorizirana in 1. oklepna divizija sta skozi Krasnogvardejsk napadli Dudergof, ki je padel 11. septembra, vendar zaradi oslabljenih enot in premalo streliva tega prodora niso mogli izkoristiti. 12. septembra sta 1. in 6. oklepna divizija predrli notranji obroč leningrajske obrambe in zajeli Krasnoje selo. XXVIII. korpus in 55. armada pa sta se pri Slutsku borili do neodločenega izida. Hoepner je ukazal rezervni 8. oklepni diviziji, da se premakne proti jugu, kjer se je združila z L. pehotnim korpusom, ki je napredoval iz smeri Luge, kjer so nemške enote uničile 41. strelski korpus in devet drugih divizij. 13. septembra so 1. oklepna, 36. motorizirana, ter 1. in 58. pehotna divizija napadle Uritsk. Dan pozneje se jim je pridružila še oslabljena 6. oklepna⁶⁹ divizija. 8. oklepna divizija pa je šla na pomoč XXXIX. korpusu na vzhod. Najbližje se je Leningradu približala 121. pehotna divizija, ki se je borila v gozdovih nekaj kilometrov od Leningrada. Na zahodnem delu Leningrada je XLI. Korpus dosegel Finski zaliv pri Strelnji, ter tako odrezal 8. armado od Leningrada. Na vzhodnem delu pa so Sovjeti neuspešno poizkušali potisniti XXIX. korpus iz Mge. 18. septembra je XXVIII. korpus zajel Slutsk, medtem ko sta 1. oklepna divizija in divizija "Polizei" zajeli Puškin⁷⁰. Istega dne pa je 6. oklepna divizija dobila ukaz za premestitev na moskovsko bojišče, kamor jim je 20. septembra sledil še preostanek XLI. oklepnega korpusa. Obroč okoli Leningrada se

⁶⁷ 269. pehotna divizija in divizija "Polizei".

⁶⁸ Sovjeti so svoje armadne skupine imenovali fronte.

⁶⁹ Imela je le še 9.000 vojakov.

⁷⁰ Tu so se tanki 1. oklepne divizije borili proti tankom neposredno pripeljanim iz tovarn v Kolpinu.

je 25. septembra ustalil na približno istih mestih, kot so obstale enote bele garde med rusko Državljansko vojno. Sovjetom je uspelo v teh kratkih mesecih izgraditi uspešno mrežo ovir in obrambnih položajev, ki so nemškim silam onemogočili osvojitve mesta⁷¹ (Kirchubel, 2005: 83).

Stalin se je bal, da bi se nemška vojska združila z Finci, zato je ukazal okrepitev 7. samostojne armade, ob reki Svir, z novonastalimi 4., 52. in 54. armado ob Volhovu. Tem silam je dodal še eno tankovsko in osem strelskih divizij. Nemške okrepitve so v tem času štejele dve diviziji, 254. pehotno divizijo pri Volhovu in 61. pehotno divizijo pri Tihvinu. Kljub oslabljenim silam, brez oskrbe in okrepitev je Hitler ukazal XXXIX. oklepnemu korpusu napad proti severu. Stalin pa je hkrati ukazal napad za dosego Leningrada, ta napad bi bil pripravljen 20. septembra, a ga je prehitel nemški napad, ki se je začel 16. septembra. XXXIX. korpusu je uspelo razdeliti 4. in 52. armado, ter se premakniti na sever. V enem tednu je tako nemškim silam (12. oklepni, 18. in 20. motorizirani diviziji) uspelo zajeti Mal Višero⁷², vendar se je zaradi izmenjave blata in mrazu napredovanje ustavilo, tako da je nemškim silam uspelo osvojiti Tihvin šele 8. novembra. Ker ni bilo možno napredovati, so morale 126. pehotna, 20. motorizirana in 8. oklepna divizija braniti 95 km dolgo izboklino na vzhodu Leningrada. Proti severovzhodu je I. pehotni korpus z 11., 21. in 254. pehotno divizijo prodril 7 km stran od Volhova (Kirchubel, 2005: 83-86).

Rdeča armada je napad na Volhov začela 12. novembra, ki ga je okrepila še 19. novembra, s tem je prisilila nemške poveljnike, da so za prvi napad uporabili rezerve, ki so jih z drugim napadom uničili. Tako je sovjetskim silam uspelo obkoliti Tihvin, kateremu je von Leeb na pomoč poslal oslabljeno 61. pehotno divizijo. 3. decembra je bilo jasno, da XXXIX. korpus ne bo mogel ubraniti Tihvina, vendar je Hitler 6. decembra ukazal, da mora mesto ostati v nemških rokah. Von Leeb je na svojo odgovornost 7. decembra ukazal umik nemških sil iz obročja. Pri Volhovu je sovjetska 54. armada potiskala I. pehotni korpus proti jugu, tako da so bili sredi decembra Nemci potisnjeni preko reke Volhov, kjer so bili že pred dvema mesecema (Kirchubel, 2005: 86).

⁷¹ Celotno območje znotraj Leningrajske obrambe je omogočalo postavitve tovarn in delavnic izven dosega nemškega topništva, bombardiranje pa ni bilo možno zaradi izredno močne protiletalske obrambe. Bombardiranje je trajalo samo dva tedna, ker je protiletalska obramba uničila preveč nemških bombnikov.

⁷² Malaja Višera.

Obroč okoli Leningrada je bil sklenjen, na južni strani je od Finskega zaliva na zahodni strani Leningrada do reke Svir na vzhodni strani obroč izvajala nemška vojska, na severu pa je obroč dopolnjevala finska vojska, ki ji je pomagala nemška vojska iz Norveške (Kirchubel, 2005: 53-58).

Nemško napredovanje v drugi fazi prodora proti Leningradu⁷³ ni bilo enako hitro kot napredovanje pred tem. Sam bi izpostavil tri razloge, ki so po mojem mnenju najbolj ovirali napredovanje.

Poglaviten razlog za počasnejše napredovanje je vsekakor logistična podpora nemških enot. Kot je postalo jasno v prvi fazi, je napredovanje oklepnih enot bilo hitrejše, kot je lahko napredovala logistična oskrba. S prodiranjem v Sovjetsko zvezo so se nemške oskrbovalne linije daljšale. Tuhačevski je že v 30-ih letih prejšnjega stoletja načrtoval obrambo v evropskem delu Sovjetske zveze z mislijo na dolge logistične linije, ki bi nasprotnika zadržale stran od Moskve (Clark, 1965), ker ne bi mogel zadostno oskrbovati svojih enot. Močvirje Pripet in veliki gozdovi okoli Leningrada bi branilcem omogočale oviranje enot in napade na logistične linije, medtem ko bi glavnina sil bila zbrana pred Moskvo in bi ogrožala desni bok nasprotnikovega krila, ki bi napredoval proti Leningradu.

Dodatno omejitev je predstavljalo cestno in železniško omrežje, ki ga je v evropskem delu Sovjetske zveze bilo 64.300 km cest prehodnih v vseh vremenskih razmerah, ter 82.000 km železniških tirov⁷⁴, ki pa so širše, kot v ostali Evropi. Ker so bile ceste slabe so se nemške sile oskrbovale preko železnic in zraka, vendar je bila težava v količini in tipu oskrbe. Na primer, strelivo, hrana in oprema za vojaka se je lahko prepeljala z letali, v skrajnem primeru je lahko preko letal bilo dostavljeno tudi gorivo⁷⁵, rezervne dele in celo motorje za tanke⁷⁶.

Logistične linije so v drugi fazi začeli napadati tudi partizani in enote Rdeče armade, ki so ostale za napredujočimi nemškimi enotami. Nemci so si pri tem pomagali z avtohtonimi prebivalci, tako so med napadom na Talin in baltske otoke zaledje nemških sil varovale Estonske samoobrambne sile (Kirchubel, 2005: 46). Območje med Čudskim in Ilmskim

⁷³ Po krizi nemškega poveljstva od srede julija do konca avgusta.

⁷⁴ Glantz, House, 1998.

⁷⁵ Tako je Luftwaffe oskrbovala enote XLI. korpusa pri napadu na Lugo (Kirchubel, 2005: 44).

⁷⁶ Kirchubel, 2005: 70.

jezerom je bilo idealno za izvajanje partizanskega bojevanja in zato so bile izgube logističnih kolon tu največje. Partizani so najraje minirali cestišča čez slabo prehodne predele in gozdove, ki so jim nudili največjo zaščito (Kirchubel, 2005: 47, Clark, 1965). Tako je bilo oskrbovanje prednjih enot, ki so se borile pred Leningradom dodatno oteženo.

Logistične pomanjkljivosti so najbolj občutile oklepne enote, kajti poleg goriva in streliva so morali kompleksni sistemi, kar tank vsekakor je, dobiti še zadostno količino maziv, olj in tekočin, ter predvsem rezervnih delov. Tu se je pokazala težava, kajti enote, ki so sodelovale v napadu na Balkan niso imele časa, da bi okvare na vozilih popravile do začetka napada na Sovjetsko zvezo (Glantz, House, 1998). Tank, ki je imel večjo okvaro, je bil lahko popravljen le v Nemčiji, kajti tako kompleksnega opravila, kot je zamenjava pogonskega sistema ali pa sistema za obračanje kupole ni bilo mogoče popraviti na frontni liniji (Glantz, House, 1998,). Vse to je pomenilo, da je bilo operativnih manj vozil, kot jih je enota imela, če dodamo k temu še dejstvo, da je imela oklepna divizija iz leta 1941 pol manj tankov, kot divizija iz leta 1939 ali 1940, potem ugotovimo, da je imela nemška oklepna divizija manjšo ognjeno moč, kot jo je imela na Poljskem, Franciji ali pa celo na začetku kampanje Barbarossa.

Drug razlog je v Rdeči armadi, ki je po katastrofalni obrambi mejnega območja sedaj dobila nove poveljnike, več enot je bilo koncentriranih na bolj branljivem področju⁷⁷. S prihodom Žukova na mesto poveljnika obrambe Leningrada je prišlo do spremembe načrtovanja in izgradnje obrambe⁷⁸, hkrati pa je Žukov na Stalinov ukaz začel pripravljati protinapade na izpostavljene nemške enote.

Sovjetske enote so bile hitreje mobilizirane, kot je lahko nemška vojska dobivala svoje okrepitve, predvsem zato, ker so se enote ustanovljale v mestih in bile takoj poslane v boj⁷⁹. Prav tako je tu zaslediti določen trend pri opremljanju enot, medtem ko so nemške enote bile opremljene s puškami, od 11,6 milijona kosov pehotnega orožja je bilo le 11% brzostrelk, pri Sovjetih pa od 18,6 milijona kar 34% brzostrelk (Zaloga, 2001: 10), so Sovjeti imeli raje brzostrelke. Tako so lahko Sovjeti opremili več divizij in hitreje kot Nemci. K temu je prispevala sovjetska doktrina, ki je 1938 zvišala starost, do katere so bili moški v rezervnih

⁷⁷ Sovjeti so se naučili, da je zasede najbolj pripravljati na območju, ki je omogočal kritje, oteževal premike oklepnikov in izničil nemško premoč v zraku (Clark, 1965).

⁷⁸ Kirchubel, 2005: 78.

⁷⁹ Določene enote so imele le 4 ure usposabljanja za sabo, preden so bile poslane v boj.

enotah na 50 let. Nemška obveščevalna skupnost ni zasledila, da je sovjetska doktrina predvidevala manjše število enot v miru, vendar veliko rezervo izurjenih rezervistov, ki so bili v vojni hitro vpoklicani in poslani v boj. Tako je Sovjetom uspelo julija ustanoviti 13, avgusta 14, septembra 1 in oktobra 4 nove divizije. Hkrati s tem so Sovjeti iz vzhoda premestili 97 divizije na zahodno bojišče, pri tem ustanovili 194 nove divizije in 84 samostojne brigade (Glantz, House, 1998).

Nemške predvojne ocene so predvidevale, da lahko sovjetske sile ustanovijo 300 divizij, vendar se je izkazalo, da so do decembra 1941 Sovjeti ustanovili dvakrat toliko divizij⁸⁰, zato izguba 100 divizij ni pomenila konca vojne. Nemci se s tem niso mogli kosati, zato je bilo potrebno svoje enote varovati, zato menim, da je bil to razlog za počasnejše napredovanje Armadne skupine Sever.

Tretji razlog za počasnejše napredovanje Armadne skupine Sever leži v samem geografskem področju, v katerem so se znašle njene enote.

27. avgusta so nemške enote že bile 100 km od Leningrada, vendar je to relativno, 6. oklepna divizija, ki je 27. avgusta osvojila Ivanovskoje ni bila sposobna napredovati, kajti znašla se je pred dobro branjenim območjem, ki je oteževal napredovanje oklepnikov. 1. in 8. oklepna divizija sta se pri Opočki znašli v močvirju, kar jima je onemogočilo napredovanje in preboj naprej. Takšne situacije so izrabili Sovjeti, ki so napadli izpostavljene dele⁸¹ napredujočih enot.

Ker je bilo malo uporabnih cest, je bilo oteženo manevriranje oklepnih enot. Velikokrat se je zgodilo, da je bil prednji del enote uničen, ker se oklepna formacija ni mogla razviti na za oklepnike neprimernem terenu. Oklepne enote so se večinoma premikale po dovolj utrjenih cestah ali pa po železnici, ki je bila edina dovolj utrjena pot. Vendar je to povzročilo kanalizacijo prodora in olajšalo zasede ter oviranje sovjetskimi silam.

⁸⁰ Glantz, House, 1998.

⁸¹ Predvsem lahke izvidniške enote in enote opremljene z lahкими tanki.

4.1 Verifikacija hipotez

Hipoteza I: "Uspešno izvajanje vojaških operacij v kampanji Armadne skupine Sever je omejevala logistična oskrba."

Prve indikacije, da bo logistično plat kampanje Barbarossa potrebno temeljito načrtovati so pokazale vojaške vaje v decembru 1940. Analiza teh vaj je pokazala potrebo po vmesnem postanku, v okolici Velikije Luki ali pa Ilmenskega jezera, pred samim napadom na Leningrad, kjer bi se napredujoče sile spočile, oskrbele in popolnile. To opozorilo je bilo preslišano.

Od samega začetka kampanje Barbarossa so vojaški načrtovalci poizkušali rešiti probleme, ki jih je predstavljalo zadovoljivo oskrbovanje napredujočih enot. Dodatne težave je prispevala zmeda v hierarhiji oskrbovalnih enot znotraj samega sistema podrejenosti, ker nobena od teh enot⁸² pa ni bila podrejena odgovornemu poveljniku operativnega območja.

Prva situacija, ki je nakazala težave v logistični oskrbi je prišla že prvi dan kampanje, ko je 6. oklepna divizija ušla izven dosega svoje logistične enote in se znašla z nizkimi količinami streliva v boju z sovjetskimi silami. Takšne situacije so postale pogoste v celotni kampanji. K temu je potrebno pristaviti še napade partizanov in enot Rdeče armade, ki so ostale za fronto, tako, da so se morale nemške enote oskrbovati iz zraka ali pa iz zajetih sovjetskih skladišč⁸³, kar pa ni bilo ravno pogosto.

Logistična oskrba je v določenih situacijah celo neposredno diktirala vojaške akcije, kar se je zgodilo med premikom logistične baze iz Daugavpilsa v Lugo, ki je onemogočila napad na Leningrad do 8. avgusta, ko je sovjetska obramba že izdelala položaje okoli Leningrada.

Zanimivo je tudi to, da se pred kampanjo ni načrtovalo oskrbovanje preko morja, na kar je opozorila operacija za osvojitvev Murmanska. Oskrba teh enot je bil najlažja preko morja, a še

⁸² Grosstransportraum in Ausenstelle.

⁸³ Sovjeti so v dneh po začetku kampanje začeli z doktrino požgane zemlje, zato ni bilo veliko skladišč, ki so bila še nedotaknjena. V kolikor so nemške enote zavzele skladišča, so večinoma prevzele hrano, opremo (obleko za zimske razmere), orožje (76,2 mm topovi so se izkazali v bojih z sovjetskimi tanki) ter strelivo za zaplenjeno orožje (Kirchubel, 2005: 35-45).

tu je bilo dovolj težav, kajti 4-5 mesecev je bila večina primernih luk na Finskem zavita v led. Tako je oskrba šla do Narvika, potem pa 480 km po kopnem do enot. Dietl je tako moral za boje uporabiti en regiment, dva pa za oskrbovanje le-tega. Luftwaffe je za popravila svojih letal morala kanibalizirati svoja sestreljena letala, da je obdržala nekaj letal v aktivnem stanju.

Vse našteje težave so bile v veliki meri posledica napačnih obveščevalnih podatkov, ki so jih pridobile nemške obveščevalne službe. Na podlagi teh podatkov je bilo zmotno privzeto, da Rdeča armada ni sposobna obraniti države, da bo zaradi tega oblast izgubila nadzor nad državo in se bo vojna končala v razmerah podobnim tistim iz leta 1917. Samo logistično načrtovanje in izvedba premika na izhodiščne položaje je bil res izreden podvig nemške vojske. Vendar je bila težava v tem, da so napačno predvidevali stanje v Sovjetski zvezi. Čeprav je bila zagotovljena zadostna količina lokomotiv in vagonov, so bili ti neuporabni na sovjetskih tirih (različne dimenzije), ko so dobili na voljo večjo količino ruskih lokomotiv, se je izkazalo, da sovjetski železniški tiri ne prenesejo večjo osno obremenitev od 16 ton. Predelava širokotirnih sovjetskih prog na standard železnic zahodnega tipa je potekala počasi, kajti izkazalo se je, da se peščena podloga pod tiri ne sme obremeniti z več kot 16 tonami osnega pritiska. Popravilo uničenih tirov pa je bila dodatna težava, kajti v izredno nizkih temperaturah, ko je bilo potrebno dostaviti še več opreme in potrebščin oboroženim silam, je bilo praktično nemogoče uspešno popraviti progo, saj se je železo po popravilo velikokrat zlomilo.

Zaradi napačne presoje o dolžini kampanje Barbarossa je bilo nemško gospodarstvo nepripravljeno za dolgoročno vojno, mobilizirani pripadniki rezervne sestave, ki so bili po kampanji proti Franciji demobilizirani so tako spet odšli iz služb, kjer je že postalo očitno pomanjkanje delovne sile. To so počasi začeli nadomeščati delavci iz tujine, prisilni delavci in vojni ujetniki ter suženjska delovna sila. Kakovost te delovne sile je v najboljšem primeru vprašljiva, saj je kljub izbiri strokovnih delavcev izmed te populacije še vedno težko v kratkem roku priučiti dovolj delavcev, da se doseže proizvodna raven za vojne razmere.

Zaradi navedenih težav pri logistični oskrbi lahko svojo hipotezo potrdim.

Hipoteza 2: "Različni cilji in pogledi vojaškega poveljstva kampanje so negativno vplivali na potek operacij."

Težave z različnimi cilji in pogledi na potek kampanje bi razdelil na dva sklopa. V prvi sklop spadajo težave zaradi Hitlerjevih odločitev, ki so zaradi napačne presoje negativno vplivale na kampanjo. V drugi sklop spadajo težave zaradi različnih ciljev in pogledov med samimi poveljniki kampanje.

Poglavitna težava kampanje Armadne skupine Sever je bila Hitlerjeva odločitev za napad na Sovjetsko zvezo iz ideoloških in rasnih razlogov, kar je vplivalo na njegovo trmasto vztrajanje pri ciljih, ki niso bili uresničljivi ali pa nepomembni. To je najbolj opazno pri dodeljevanju enot armadnim skupinam, v katerem je Armadna skupina Sever dobila najmanj enot, kajti Hitlerjevo pozornost sta imeli Moskva, kot center Sovjetske zveze in Stalingrad (sedaj Volgograd), kot mesto nosilec imena njegovega največjega sovražnika. Iz tega izvira Hitlerjevo neodločno premeščanje enot v podporo von Leebovi skupini pri napadu na Leningrad. Zpoznali ukazi o premestitvi in neodločna drža v primeru neizvajanja teh ukazov sta povzročila, da je Armadna skupina Sever dobila ključne sile prepozno in v premajhnem številu.

Hkrati je potrebno opozoriti na Hitlerjevo zmotno prepričanje o slabi poziciji sovjetske vrhovne oblasti, za katero je predvideval, da bo morala po uspešni nemški obkolitvi in uničenju sovjetske vojske v začetnih fazah kampanje Barbarossa soočiti z uporom prebivalstva, ter se tako ne bo mogla boriti naprej. To se je izkazalo za preveč optimistično. Stalinova pozicija ni bila ogrožena, propaganda je mobilizirala ogromno število ljudi, iz katerih je sovjetska oblast lahko sestavila dvakrat več divizij, kot je pred vojno predvidevala nemška obveščevalno analitična služba.

Potem so tu nasprotujoči ukazi oz. pretirana pozornost težavam, ki to niso bile. Direktive, ki jih je Hitler izdajal so bile smernice za njegove generale. Vendar v njih ni bilo izrecno opredeljeno, kako do cilja priti. Von Leebova neodločnost pred Dvino je delno posledica nejasne Direktive 18 in Aufmarschanweisung. Hkrati je zapoznala pomoč s strani nemških oboroženih sil iz Norveške, kjer jih je Hitler premestil zaradi strahu pred invazijo zahodnih

zaveznikov, pomenila da se je lahko sovjetska stran osredotočila na obrambne dejavnosti v okolici in v samem mestu, ter sestavila dovolj novih divizij, ki so lahko pričakale nemške sile.

Zamude pri odločanju o okrepitvi Armadne skupine, ki je trajalo od 30. junija do 8. julija 1941 je imelo za posledico izgubo dragocenega časa in je Sovjetom dobesedno podarilo čas za pripravo obrambnih položajev. Ko je Hothova 3. oklepna skupina že bila določena za pomoč Armadni skupini Sever so von Brauchitsch, von Leeb in Hoepner sestavili načrt za uporabo 4. oklepne skupine, ki pa ga je Hitlerjevo posredovanje izničilo, kajti po štirih dneh se je Hitler odločil, da bo 3. oklepna skupina napredovala le del poti do Armadne skupine Sever.

Zaradi britanskega pomorskega napada na obalo Norveške, je Hitler vztrajal, da na Norveškem ostane 150.000 vojakov in 160 topniških baterij, kot obramba pred invazijo. To je pomenilo, da so bile sile za napad na Sovjetsko zvezo (Murmansk) premajhne, da bi lahko uresničile načrt in osvojile cilje operacije. Hitler je s tem že na začetku spodkopal svoje lastne sile.

Drugi sklop težav pri poveljevanju je predstavljalo rivalstvo med samimi poveljniki in neprimernost nekaterih poveljnikov za sodobno vojno.

Glavna akterja teh težav sta bila von Leeb, ki je sam priznal, da ni bil najbolj vešč blitzkriega, in Halder, ki je s svojo obsedenostjo z Moskvo odrekal pomoč Armadni skupini Sever, dokler ni bilo prepozno.

Von Leeb je že na samem začetku kampanje onemogočil učinkovito izrabo znanj nižjih poveljnikov in izkušenosti njihovih enot, predvsem oklepnih enot. Hoepner je imel pod svojim poveljstvom dva oklepna korpusa, ki pa se nista mogla deliti na manjše dele, kajti poveljstvo (von Leeb) je ukazalo, da se zaradi možnosti uničenja to ne sme zgoditi. Ko pa je Hoepner že uspel izvesti uspešen prodor, ga je sam von Leeb šest dni zadrževal na Dvini, da ga je lahko Buscheva enota dohitela, ter tako dal sovjetskim silam možnost umika in reorganizacije. Skrb za stik s pehoto je šla celo tako daleč, da skupaj z von Brauchitschem nista dovolila napredovanja Hoepnerjeve enote kljub direktnem ukazu s strani Hitlerja.

Halder je po drugi strani pravilno razumel blitzkrieg in težave, ki jih bo imel pri osvojitvi Moskve. Posledica tega je bilo njegovo aktivo oporekanje Hitlerjevemu ukazom za premestitev Hothove oklepne skupine pod Armadno skupino Sever. Hitler je tako v Direktivi 33, kot tudi 34 in njunima dodatkoma izrecno pojasnil, da je pred napadom na Moskvo potrebno osvojiti Leningrad, kar pa Halder ni sprejel in je med Hitlerjevo boleznijo iskal načine in zaveznike, ki bi mu omogočili obdržati pozornost na Moskvi. Lahko bi verjeli, da je Hitler sam izjavil, da nima smisla vzpostaviti položaja vrhovnega poveljnika vojske, saj še njega kot vrhovnega vodjo maršali ne ubogajo.

Ker je večina poveljnikov na nižji ravni svojo sposobnost dokazovala z briljantnim bojevanjem proti številčnejšem nasprotniku, ter geografskim in vremenskim razmeram je krivično opredeliti vse poveljnike kot krivce za polom kampanje, vendar so ti trije poveljniki na strateški in operativni ravni povzročili dovolj zmot in napak, da so onemogočile še tako spretnim taktikom uresničiti cilje kampanje.

Zato lahko drugo hipotezo potrdim.

4.2 Zaključek

Ob iskanju gradiva za to delo in ob poznejšem prebiranju in gledanju zbranih gradiv, me je presenetil odnos, ki ga zgodovina ima do tega dela kampanje Barbarossa. Odkril sem, da je ta zanemarljiv odnos neupravičen, kajti kljub aktivnem bojevanju na stalingrajski in moskovski fronti, Bitki za Kursk in prodoru sovjetskih sil na zahod je tudi leningrajska fronta doživela svoj delež surovih bojev, značilnih za sovjetsko-nemški spopad.

Celotna kampanja je od nemških in sovjetskih sil zahtevala enake napore kot na operativnem območju Armadnih skupin Center in Jug. Celo več truda je bilo potrebnega, kajti obe strani na tem operativnem območju sta bili s strani svojih matičnih držav postavljeni na stranski tir. Same razdalje, ki jih je morala premagati Armadna skupina Sever so res manjše od drugih dveh skupin, ampak zato je bila tudi ta skupina manjša. Z občutno manjšimi silami, slabšo oskrbo in pri tem enako pomembnimi cilji, je poveljstvo Armadne skupine Sever doseglo večji del svojih načrtovanih ciljev, uničilo je Rdečo armado v baltskih državah, nevtraliziralo Kronštadt in se združilo s Finci. Edini cilj, ki ni bil dosežen, je bila osvojitve Leningrada. Vendar je Armadni skupini Sever, skupaj s finskimi silami uspelo mesto obkoliti, ter ga praktično odrezati od Sovjetske zveze. V tem delu sem pojasnil del razlogov, ki so bili na srečo usodni za neuspeh kampanje Armadne skupine Sever. Predvsem se mi zdi zanimivo, da je, sicer natančna in dosledna, nemška vojska tako malomarno pripravila logistično podporo za tako obsežen podvig, kot je bila kampanja Barbarossa. Kot je že invazija Francije pokazala, je bil kritični člen celotnega sistema v logistiki, ki bi že pri tej invaziji pomenila katastrofo. Na srečo teh izkušenj in analiz nemško vodstvo ni razumelo, tako da se je nacistični vojaški stroj izrabil na ruskih stepah in bil končno premagan s strani zavezniških sil. To je za Evropo in Svet pomenilo rešitev pred nevarnostjo, ki ji je grozila.

Kampanja Armadne skupine Sever je bila del te epopeje, ki je za sabo pustila desetine milijonov mrtvih, porušena mesta in vasi, razseljene narode in skupnosti, ter predstavlja boleč spomin še vedno živečim osebam, ki so v teh dogodkih dobili globoke rane. To je razvidno iz dogajanj med osvobajanjem, oziroma med prodorom Rdeče armade proti Berlinu, ko so sovjetski vojaki množično pobijali ujetnike, posiljevali in ropali po deželah, ki so bile na strani nemških sil v drugi svetovni vojni. Poljska vstaja v Varšavi je bila krvavo zadušena, čeprav so bile sovjetske enote že 16. septembra 1944 že preko reke Vistule. Po drugi svetovni vojni se je Stalin krvavo maščeval baltskim narodom, Romunom, Poljakom, Madžarom in

drugim narodom, ki so se borili proti Sovjetski zvezi na strani nacistične Nemčije. Deportacije celih mest niso bila izjema, poboji nasprotnikov režima in komunizma so se izvajale celotno povojno obdobje in večinoma se še danes ne ve, kaj se je z odpeljanimi ljudmi zgodilo.

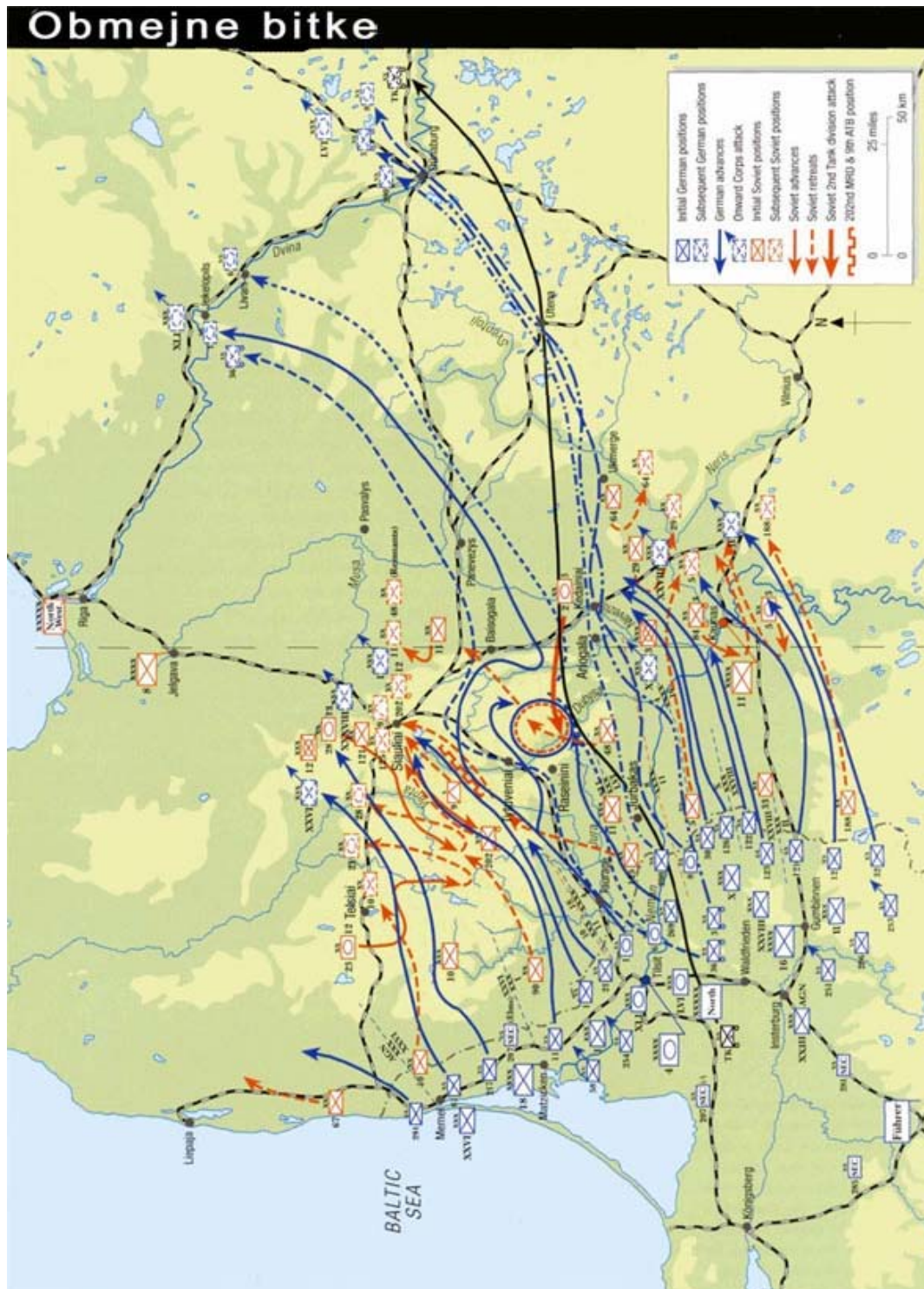
Kakšno sovraštvo je bilo prisotno v bojih med nemškimi in sovjetskimi oboroženimi silami je bilo zelo vidno iz letala na poti iz Berlina v Moskvo, kjer je celotna pokrajina bila videti kot prizorišče naravne katastrofe. Ogromne izgube na sovjetski strani, ki ni izgubila samo vojake, ampak tudi civilno prebivalstvo, je bilo vzrok, da je Stalin obdržal zajeta ozemlja in jih spremenil prvo obrambno linijo pred morebitnim bodočim napadom na Sovjetsko zvez v bližajoči Hladni vojni. Železna zavesa, ki se je spustila na meji med Vzhodom in Zahodom je Stalinu omogočala čas za pripravo na obrambo. Nepopustljivost in militarističnost Sovjetske zveze je mogoče razumeti, kajti nobena izmed udeleženk druge svetovne vojne ni utrpela takšnih izgub, kot jih je Sovjetska zveza.

Vendar se Stalin ni maščeval le tujim narodom. Med 900-dnevnim obleganjem je bilo vodstvo leningrajskega bojišča prepuščeno samemu sebi. Njihova vztrajnost, domiselnost in zagnanost sta jim prinesla veliko spoštovanje in ugled v Leningradu. Tako je Stalin postal sumničav do vodij leningrajske fronte, Andreja Ždanova in njegovega namestnika Kuznjecova. Ždanov je leta 1948 umrl za srčnim infarktom, ob sedemdesetletnici Stalinovega rojstva pa se je začelo zapiranje vidnejših voditeljev leningrajske fronte in samega mesta med drugo svetovno vojno. Skupaj z družinami so bili odpeljani v zapore ali pa postreljeni. Tako se je končala drama mesta Leningrad, ki se je začela z napadom nacistične Nemčije na Sovjetsko zvezo, 22. junija 1941.

6. Priloge

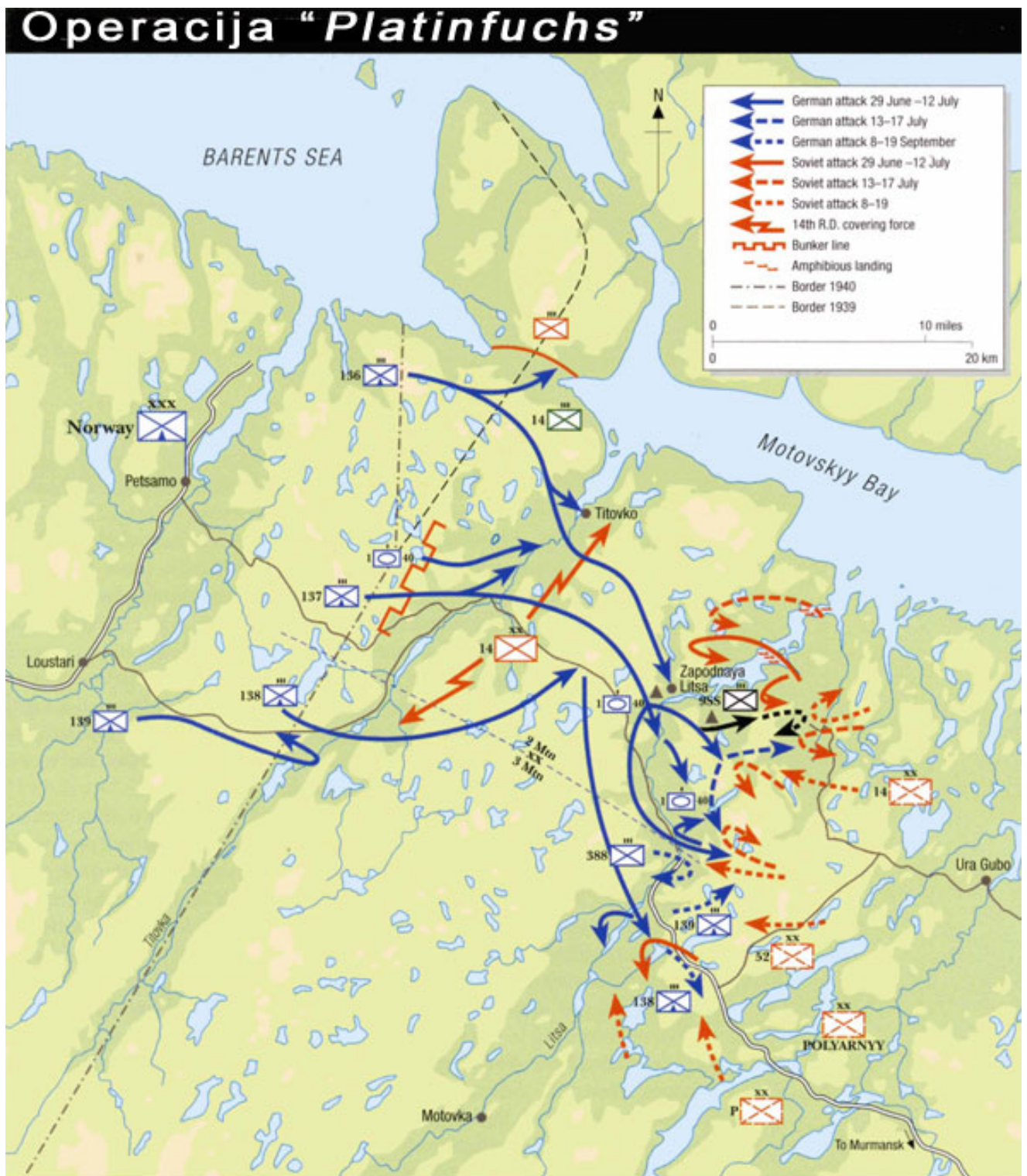
Zemljevidi

Priloga A: Zemljevid - Obmejne bitke

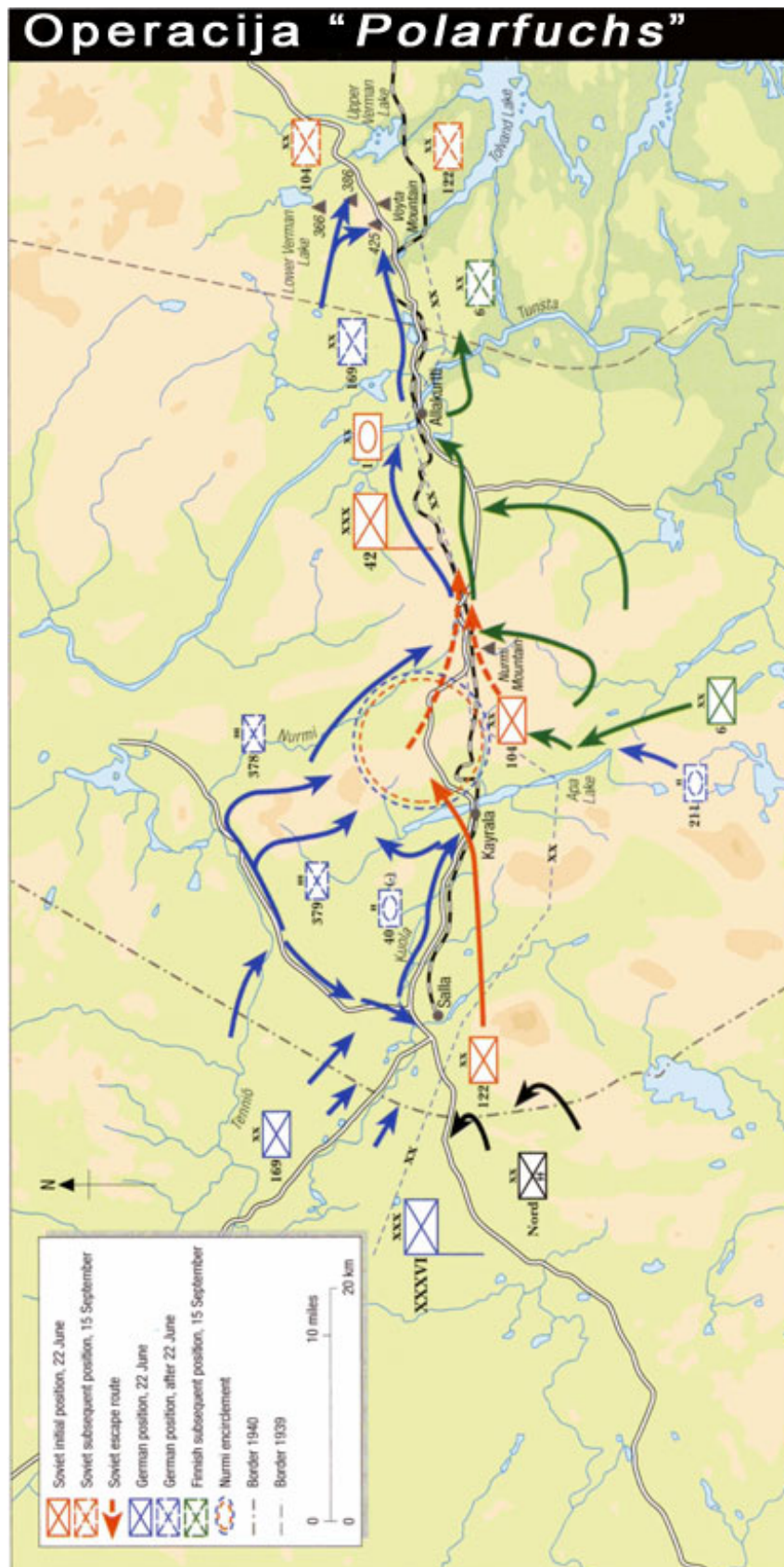
(vir: Kirchubel, Robert 2005, 32)

Priloga B: Zemljevid - Operacija "Platinfuchs"

(vir: Kirchubel, Robert 2005, 52)

Priloga C: Zemljevid - Operacija "Polarfuchs"

(vir: Kirchubel, Robert, 53)

Priloga D: Zemljevid - Karelija

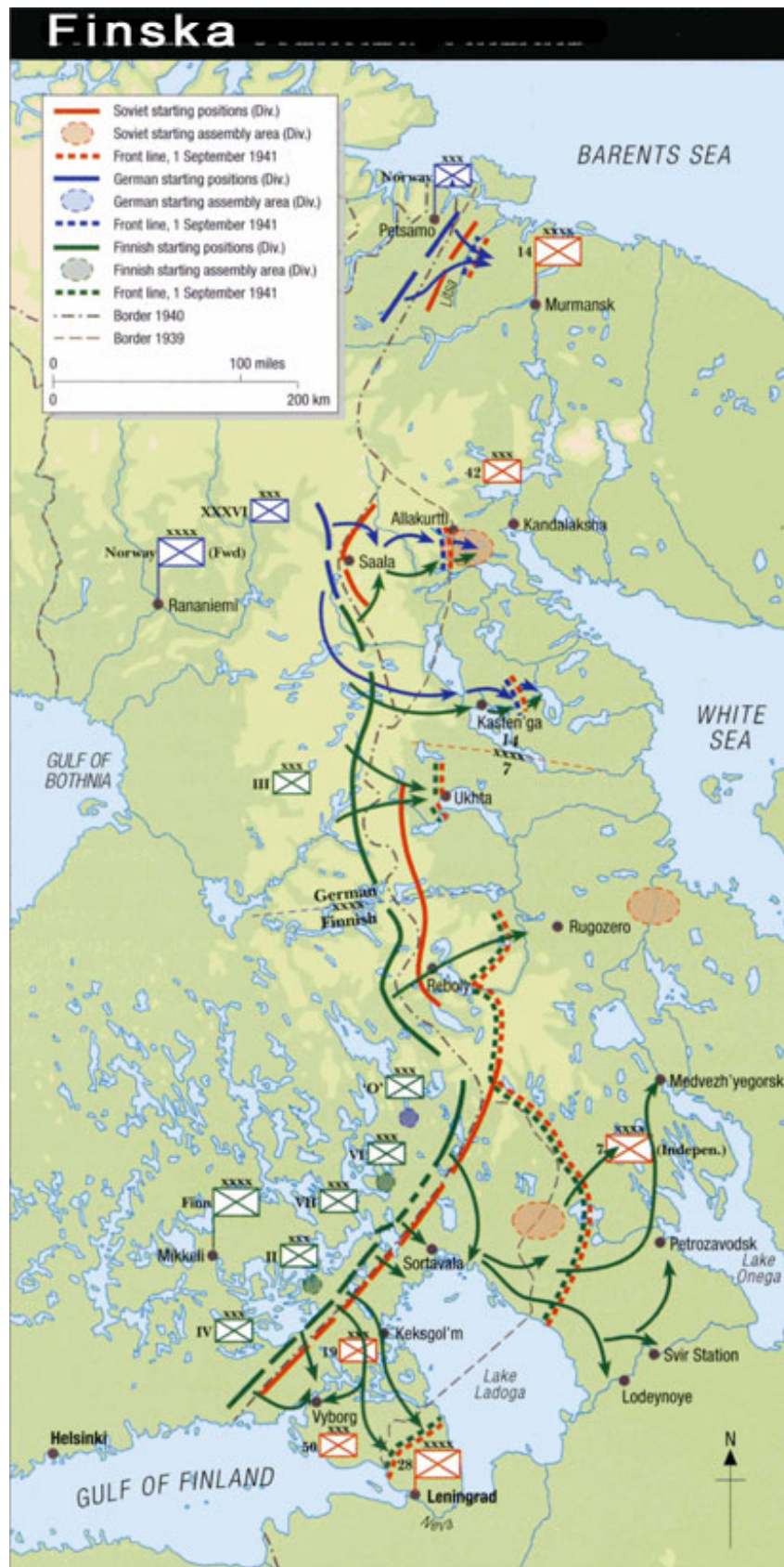
(vir: Kirchubel, Robert 2005, 57)

Priloga E: Zemljevid - Tihvin in Volhov

(vir: Kirchubel, Robert 2005, 84)

Priloga F: Zemljevid - Finska

(vir: Kirchubel, Robert 2005, 88)

Priloga G: Zemljevid - Napredovanje Armadne skupine Sever

(vir: Kirchubel, Robert 2005, 89)

7. Bibliografija

Knjige:

1. Buffetaut, Yves (1992): *Operation Barbarossa. Armes Militaria - Hors-Serie No. 5*, Paris: Historie & Collections.
2. Bishop, Chris (1998): *The Encyclopedia of Weapons of WWII*. New York: MetroBooks.
3. Chant, Chris (1999): *Aircrafts of World War II*. New York Barnes&Noble Books.
4. Clark, Alan (1966): *Barbarossa – The Russian-German Conflict 1941-45*. The New American Library. Elektronska izdaja.
5. Glantz, David M., House, Johnatan M. (1998): *When Titans Clashed – How the Red Army stopped Hitler*. University Press of Kansas. Elektronska izdaja.
6. Got, German: Operacija "Barbarossa": 3-a Tankovaja grupa v Rossiji. *Military Chronicles*. Kijev: Tornado.
7. Hitler, Adolf (1925): *Mein Kampf*. München: Verlag Franz Eher.
8. Hogg, Ian W., Weeks, John S. (2000): *Military Small Arms of the 20th Century*. 7th Edition. Iola: Krause Publications.
9. Jukes, Geoffrey: *The Second World War (5): The Eastern Front 1941-1945*. Oxford: Osprey Publishing Ltd.
10. Kirchubel, Robert (2005): *Operation Barbarossa 1941 (2): Army Group North*. Oxford: Osprey Publishing Ltd.
11. Lubi, Darko (2002): *Teorija strategije*. Študijsko gradivo. Ljubljana: FDV.
12. Michulec, Robert (2000): *4. Panzer-Division on the Eastern front (2) – 1944*. Hong Kong: Concord Publications.
13. Prebilič, Vladimir (2004): *Logistika oboroženih sil Nemčije v času 2. svetovne vojne*. Doktorska dizertacija. Ljubljana: FDV.
14. Prebilič, Vladimir (2006): *Vojaška logistika. Teorija in zgodovina*. Ljubljana: FDV.
15. Piekalkiewicz, Janusz (1996): *Druga svetovna vojna*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
16. Scheibert, Horst (1992): *Russian T-34 Battle tank*. Atglen: Schiffer Military History.
17. Scheibert, Horst (1992): *Schützenpanzerwagen: War Horse of the Panzer Grenadiers*. Atglen: Schiffer Military History.
18. Skulj, Tina (2006): *Bitka za Leningrad od 1941 do 1944 - Vloga civilnega*

prebivalstva pri obrambi mesta. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

19. Strauss, Wolfgang (2001): *Unternehmen Barbarossa*. München: F. A. Herbig Verlagbuchhandlung.
20. Suarez, Gabriel (1998): *Tactical Advantage: A Definitive Study of Personal Small-Arms Tactics*. New York: Paladin Press.
21. Windrow, Martin (1973): *The Panzer Divisions*. New York: Hippocrene Books Inc.
22. Zaloga, Steven J. (2001): *The Red Army of the Great Patriotic War 1941-45*. Oxford: Osprey Publishing Ltd.
23. Zaloga, Steven J., Kinnear, Jim (2001): *KV-1&2 – Heavy Tanks 1939-45*. Oxford: Osprey Publishing.
24. (1974): *Vojna enciklopedija*. 7. izdaja. Beograd: VIZ.
25. (1980): *Vojna istorija*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
26. (1993): *International Military and Defense Encyclopedia*, Dupuy, Brassey's Inc., Washington New York.
27. (1995): *Enciklopedija orožja*. Ljubljana: DZS.
28. (1996): *Light tanks and armoured vehicles of the Red Army 1931-1939*, Bronovani Front, Moskva.
29. (1997): *Slovar tujk*, 12. izdaja, Verbinc, CZ, Ljubljana.
30. (1998): *Leksikon Cankarjeve založbe, Delo – Tiskarna*, Ljubljana.
31. (1999): *Panzer III, Voенno-technickaya seria*, Kirov.

Članki

1. Winters, P.: Pričevanje o resnici: množični pomor v Katynu, *Frankfurter Allgemeine*, Zaveza, 4. 1993, 63-65.

Internetni viri:

1. Defense Technical Information Center: *Campaign*. Dostopno na <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/doddict/data/c/00833.html> (11. november 2006).
2. Wikipedia: *Battle*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/Battle> (9. julij 2006).
3. Wikipedia: *Encirclement*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/Encirclement> (10. oktober 2006).

4. Wikipedia: *Blitzkrieg*. Dostopno na <http://de.wikipedia.org/wiki/Blitzkrieg> (22. november 2006).
5. Wikipedia: *Schutzstaffel*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/Schutzstaffel> (22. november 2006).
6. Wikipedia: *Einsatzgruppe*. Dostopno na <http://de.wikipedia.org/wiki/Einsatzgruppe> (22. november 2006).
7. Wikipedia: *Panzerdivision*. Dostopno na <http://de.wikipedia.org/wiki/Panzerdivision> (22. november 2006).
8. Wikipedia: *Winter war*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Winter_War (11. februar 2007).
9. Encyclopædia Britannica: *Gatchina*. Dostopno na <http://www.secure.britannica.com/eb/topic-226812/Gatchina> (11. februar 2007).
10. Wikipedia: *PTRD*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/PTRD> (11. februar 2007).

Televizija:

1. "*Battlefield Series – Leningrad*", Discovery Channel, Cromwell Productions 2000.
2. "*Kampf um Leningrad – Die deutsche Belagerung*", Norddeutsche Rundfunk, BBC und History Channel 2003.
3. "*Leningrad June – December 1941 – The World at War*", Thames Television 1974.
4. "*Red Star – The Soviet Union 1941-1943 – The World at War*", Thames Television 1974.
5. "*Weapons of War – Army Group North*", Discovery Channel, Cromwell Productions 1999.
6. "*Scorched Earth – Army Group North*", Discovery Channel, Cromwell Productions 1999.
7. "*Das Unternehmen Barbarossa – IV. Der Kampf um Leningrad*", 3sat, ZDF und Sowjetischen Fernsehsehen 1991.